

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
Sociālo zinātņu fakultātes
Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa

BEZDARBNIEKS KĀ PUBLISKĀS BIBLIOTĒKAS LIETOTĀJS

Bakalaura darbs

Bakalaura darba autore	_____	Sandra Susēja Studiju grām. nr.:BibZ010036
Bakalaura darba zinātniskā vadītāja	_____	Vineta Gerkena, lektore, M. Sci. Soc.
Bakalaura darba recenzente	_____	Baiba Sporāne, profesore, Dr.paed.

Rīga 2006

© Sandra Susēja, 2006

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

ANO	- Apvienoto Nāciju organizācija
ASV	- Amerikas Savienotās Valstis
CSP	- Centrālā statistikas pārvalde
CV	- Curriculum vitae (Dzīves gājums)
LIKTA	- Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija
LU	- Latvijas Universitāte
NAP	- Nacionālās attīstības plāns
NVA	- Nodarbinātības valsts aģentūra
PKIVA	- Profesionālās karjeras izvēles valsts aģentūra
PULMAN	- Public Libraries Mobilising Advanced Networks (Publiskās bibliotēkas aktivizējošies tīkli)
UNESCO	- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Apvienoto Nāciju Izglītības, Zinātnes un Kultūras organizācija)
VVBIS	- Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma

SATURS

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS	2
IEVADS	4
1. BEZDARBNIEKU RAKSTUROJUMS	10
1.1. Situācija darba tirgū.....	10
1.2. Bezdarbnieku iedalījums	13
1.3. Darba devēju piedāvājums un bezdarbnieku vēlmes.....	16
1.4. Bezdarbnieka personības psiholoģiskais raksturojums	19
1.5. Personības vajadzību struktūra	21
2. BEZDARBNIEKA INFORMĀCIJAS VAJADZĪBAS	24
3. PUBLISKĀS BIBLIOTĒKAS LOMA BEZDARBNIEKA DZĪVĒ	36
3.1. Publisko bibliotēku pamatnostādnes iedzīvotāju bibliotekārajā apkalpošanā.....	36
3.2. Latvijas publisko bibliotēku piedāvājums bezdarbniekiem.....	42
NOBEIGUMS	46
IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI.....	48
PIELIKUMI.....	51

IEVADS

Temata aktualitāte, temata norobežojums

Kopš Latvija atguvusi savu valstisko neatkarību, tās sabiedrība ir mainījies: „īsā laikā bijusī vienveidīgā sovjetizētā sabiedrība sašķēlusies krasī atšķirīgos slāņos – bagātos un nabagos, elitāros un pagaidām atstumtajos. Katrā no šiem slāņiem ir gan augstas kultūras cilvēki, gan mazāk izglītotie, gan pagrimumšie, gan psiholoģiski nomāktie un bezcerīgie.” (23,56.lpp.)

Bakalaura darbā *Bezdarbnieks kā publiskās bibliotēkas lietotājs* pētījuma virzieni ir sabiedrības daļas - bezdarbnieku informācijas vajadzības un publiskās bibliotēkas loma bezdarbnieka informācijas vajadzību apmierināšanā.

Publisko bibliotēku pārkārtošanās pamatā ir pāreja no „tipisko” lasītāju iespējamām interesēm uz reālām un konkrētām visu apkalpes rajona iedzīvotāju kontingenta vajadzībām (10). Tādēļ publiskajām bibliotēkām būtu jāizdala savas lietotāju grupas un jānoskaidro to informācijas vajadzības.

Tā kā pašvaldību publiskās bibliotēkas kļūst par nozīmīgiem vietējās sabiedrības informācijas un komunikācijas centriem, tad tām ir jāpiedalās tirgus ekonomikas veidošanās procesā sašķeltās sabiedrības saliedēšanā, jo to darbības mērķis ir nodrošināt informācijas pieejamību visiem valsts iedzīvotājiem – neatkarīgi no to sociālā stāvokļa, nodarbošanās, vecuma un citām atšķirībām. Tātad arī bezdarbniekiem.

Bezdarbnieks pieder pie sociāli neaizsargātās sabiedrības daļas, kam ir liegtas vai apgrūtinātas iespējas iegūt pietiekamus ienākumus, saņemt dažādus pakalpojumus un preces, kuras ir būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā un tāpēc bibliotēkai jāklūst par sociāli vispārpieejamu iestādi, kur viņš var apmierināt savas informācijas vajadzības.

Problēmsituācija un pētījuma problēma

Mūsu valstī mainījies politiskā situācija, notikusi pāreja uz tirgus ekonomiku. Tā rezultātā Latvijā ir izveidojusies jauna sociāla kopa – bezdarbnieki.

2006.gada marta beigās Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA) bija reģistrēti un par bezdarbniekiem atzīti 78,8 tūkstoši cilvēku, jeb 7,4% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem (20). Reālais darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā trīs reizes pārsniedz reģistrēto bezdarba līmeni (14). Tā ir nozīmīga mūsu sabiedrības daļa.

Izglītība, vecums, dzimums ir svarīgi panākumu noteicēji darba tirgū. Izglītības un informācijas pieejamība vai tās deficīts lielā mērā nosaka ienākumu sadali, sociālo atstumtību. Šajā laikā ir palielinājusies nevienlīdzība izglītības un informācijas pieejamībā, īpaši

pieaugušajiem iedzīvotājiem. Kopējā informācijas apjoma pieaugums neizslēdz atsevišķu indivīdu un sociālu grupu pastāvēšanu, kuri maz vai ļoti maz izmanto informāciju, un kuri nav motivēti zināšanu papildināšanai, mācībām un studijām. Viena no šādām grupām ir bezdarbnieki, kuriem ir jāpielāgojas darba tirgus prasībām, jāgūst plaša spektra informācija, jāprot ātri reaģēt, mainīties un pilnveidoties. Šajā situācijā svarīgu lomu var piešķirt publiskajai bibliotēkai, kura, saskaņā ar bibliotēku darbības uzdevumiem un pamatnostādņēm, ir vietējais informācijas centrs, kas tās lietotājiem padara viegli un ātri pieejamas visa veida zināšanas un informāciju.

Pētījuma problēma ir atklāt bezdarbnieku interešu loku un informācijas vajadzības un izzināt publisko bibliotēku iespējas un pakalpojumu piedāvājumu bezdarbniekiem.

Teorētiskā bāze

Pētījuma teorētisko bāzi veido:

- Dokumenti, kas regulē publisko bibliotēku darbu: *Latvijas Bibliotēku likums* (3), *UNESCO publisko bibliotēku manifesti* (27), *Kopenhāģenas deklarācija* (13), *PULMAN digitālās vadlīnijas* (22), kuros var iepazīties ar bibliotēku darbības uzdevumiem, pamatojoties uz Latvijas likumdošanu un bibliotēkārās apkalpošanas pamatnostādņēm Latvijā un starptautiskā līmenī;
- Nozares speciālistu zinātniska un metodiska rakstura darbi: A. Mauliņas pētījums *Reģionālā reforma un bibliotēkas* (24), V. Gerkenas (10), B. Sporānes (27) darbi par sabiedrības bibliotekāro apkalpošanu;
- Eiropas Komisijas izstrādātais *Mūžizglītības memorands* (17) un Latvijas valsts programma *Sabiedrības integrācija Latvijā* (31), kuros norādīta publisko bibliotēku loma mūžizglītības un sabiedrības integrācijas procesos;
- *Pamatpētījums par nodarbinātību un darba tirgu Latvijā* (21), kurā sniegta informācija par šābrīža situāciju darba tirgū mūsu valstī;
- Situācijas aprakstam nozarē izmantota Latvijas Republikas Centrālās Statistikas pārvaldes (16) un Nodarbinātības valsts aģentūras (20) statistiskā informācija.

Empīriskā bāze

Bakalaura darba ietvaros aptaujāti Nodarbinātības valsts aģentūras Rīgas reģionālajā filiālē un Rēzeknes filiālē reģistrēti bezdarbnieki, kā arī bezdarbnieki, kuri ir Salacgrīvas bibliotēkas, Limbažu rajona Pāles pagasta bibliotēkas un Talsu rajona Pastendes bibliotēkas lietotāji. Respondenti tika izvēlēti tā, lai teritoriāli tiktu aptverta visa valsts. Pētījuma *Bezdarbnieks kā publiskās bibliotēkas lietotājs* anketu izstrādāja un sastādīja bakalaura darba

autore. Anketā ir 12 jautājumi. Anketā iekļauti atklātie, slēgtie un daļēji slēgtie jautājumi. Daļai jautājumu bija iespēja izvēlēties vairākus atbilžu variantus. Kopumā tika izdalītas 250 anketas, no kurām visas tika saņemtas atpakaļ. Anketēšana notika 2006.gada februārī.

Koncepcija

Bezdarbnieka informācijas vajadzību noskaidrošana ir nepieciešama kvalitatīvai publisko bibliotēku darbībai; publiskā bibliotēka ieņem nozīmīgu vietu bezdarbnieka informācijas vajadzību apmierināšanā.

Tāpēc ir jāizpēta bezdarbnieku grupa un janoskaidro viņu uzvedība, intereses, vajadzības, atrodies šajā statusā. Lai publiskās bibliotēkas bezdarbniekiem varētu sniegt kvalitatīvus bibliotēkāros pakalpojumus, jāizstrādā speciāli pakalpojumi, ņemot vērā bezdarbnieka statusa psiholoģisko ietekmi, izzinot bezdarbnieka informācijas vajadzības, kā arī neaizmirstot bezdarbnieka finansiālās iespējas.

Bezdarbnieku bibliotēkārā apkalpošana Latvijas publiskajās bibliotēkās nav izdalīta atsevišķu pakalpojumu sadaļā, tādēļ bezdarbnieks var saskarties ar problēmām informācijas ieguvē publiskajā bibliotēkā. Bezdarbnieku informācijas vajadzību apmierināšanai vajadzīga dažāda rakstura apkopotā informācija. Bezdarbniekiem bibliotēkā jāatrod viņu vajadzībām atbilstoši materiāli. Bibliotēku krājumos un pakalpojumu klāstā jāiekļauj visu veidu atbilstošie līdzekļi un modernās tehnoloģijas, kā arī tradicionālie avoti. Jāparedz ne tikai bezdarbnieku nodrošinājums ar informāciju, bet jāiekļauj arī pasākumi, kas palīdzētu viņiem pārvarēt sociālo depresiju.

Izpētes pakāpe, novitāte

Pētījums ir bakalaura darbs, kur tiek pētītas bezdarbnieka informācijas vajadzības, bezdarbnieku bibliotēkārā apkalpošana publiskajās bibliotēkās, kā arī tiek analizēti aptaujas rezultāti, kur atspoguļojas respondentu – bezdarbnieku viedoklis par informācijas pieejamību publiskajās bibliotēkās.

Pēdējo gadu laikā ir veikti vairāki darba tirgus pētījumi, piemēram, Akadēmiskā informācijas centra veiktie pētījumi: *Pamatpētījums par nodarbinātību un darba tirgu Latvijā* (2004); pēc Labklājības ministrijas pasūtījuma veikti pētījumi: analītiskais ziņojums *Dzīves apstākļi Latvijā* (2000), *Sociālās atstumtības varbūtība un tās iemesli bezdarba riska apdraudētajām iedzīvotāju grupām* (2003, LU Filozofijas un socioloģijas institūts).

Savukārt, bezdarbnieku informācijas vajadzības, bezdarbnieku informācijpratība un bezdarbnieku bibliotēkārā apkalpošana Latvijā vēl nav plaši pētīta. Kā lielāko var minēt pētījumu kopumu, kur tiek noskaidrotas bezdarbnieku datorprasmes un iemaņas interneta

lietošanā visā Latvijā. To veica Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija (LIKTA), īstenojot Eiropas Savienības atbalstītu projektu *Apmācība datoru un interneta lietošanā Latvijas bezdarbniekiem*.

Bakalaura darba *Bezdarbnieks kā publiskās bibliotēkas lietotājs* problēmas risināšanai tika veikts praktisks pētījums ar bezdarbnieku anketēšanu, aptaujājot bezdarbniekus - publisko bibliotēku lietotājus.

Pētījuma objekts

Bezdarbnieki kā publiskās bibliotēkas lietotāju grupa.

Pētījuma priekšmets

Bezdarbnieka informācijas vajadzības.

Pētījuma mērķis un uzdevumi

Bakalaura darba *Bezdarbnieks kā publiskās bibliotēkas lietotājs* mērķis ir noskaidrot bezdarbnieka intereses un informācijas vajadzības un raksturot bezdarbnieku kā publiskās bibliotēkas lietotāju; atklāt publiskās bibliotēkas lomu bezdarbnieku dzīvē. Pētījuma uzdevumi:

- veikt jēdziena '*bezdarbnieks*' satura skaidrojumu;
- atklāt bezdarbnieka informācijas vajadzību spektru;
- iepazīties ar publisko bibliotēku uzdevumiem bibliotekārajā apkalpošanā, pamatojoties uz Latvijas likumdošanu un bibliotekārās apkalpošanas pamatnostādnēm Latvijā un starptautiskā līmenī;
- apzināt publisko bibliotēku esošos pakalpojumus bezdarbniekiem;
- veikt aptauju bezdarbnieku vidū, lai noskaidrotu viņu viedokli par publisko bibliotēku un tās pakalpojumiem.
- veikt aptaujas rezultātu analīzi.

Hipotēze

Ja bibliotēkas ņems vērā un respektēs bezdarbnieku intereses un vajadzības, tad bezdarbnieki gūs plaša spektra informāciju un apmierinās savas informācijas vajadzības, un līdz ar to pastāv lielākas iespējas bezdarbniekam ātrāk atgriezties darba tirgū un kļūt par pilnvērtīgu sabiedrības locekli.

Pētniecības metodes:

Darba sagatavošanas procesā izmantotas sekojošas metodes:

- 1) informācijas vākšanas metodes:
  - dokumentu vākšana:
    - dažādu zinātnisku un metodisku rakstu un publikāciju analīze;
    - Latvijas publisko bibliotēku 2005. gada pārskati;
  - terminoloģiskā analīze;
  - socioloģiskā metode – anketēšana;
- 2) informācijas apstrādes metodes:
  - dokumentu analīze;
  - aptaujas anketu rezultātu apkopošana – analīze, salīdzināšana;
  - aptaujas rezultātu apstrāde, izmantojot MS Excel programmu.

Praktiskie rezultāti

Bakalaura darbā tiek izpētītas bezdarbnieka informācijas vajadzības un publiskās bibliotēkas iespējas šo vajadzību apmierināšanā. Veiktais pētījums ļauj labāk izprast bezdarbnieku informācijas vajadzību veidošanās principu. Pētījumu varēs izmantot bibliotekāri darbā ar bibliotēku lietotāju grupu – bezdarbniekiem. Šo pētījumu varēs izmantot arī Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes programmas studenti kā teorētisku materiālu citiem pētījumiem.

Pētījuma struktūra

Bakalaura darbs sastāv no ievada, galvenās daļas un secinājumiem.

Bakalaura darba galvenajā daļā ir trīs nodaļas, kurās ietverts detalizēts pētījuma izklāsts:

1. nodaļā sniegta jēdziena '*bezdarbnieks*' sīka izpēte bezdarba kontekstā, tiek pētītas bezdarbnieku grupas, veikts bezdarbnieka personības psiholoģiskais raksturojums, pētīta personības vajadzību struktūra – līdz ar to bezdarbnieka vajadzības.

2. nodaļa veltīta bezdarbnieku informācijas vajadzību izzināšanai. Nodaļā sniegts autores praktiskā pētījuma bezdarbnieku aptaujas datu apkopojums, tiek apskatīts un analizēts respondentu informācijas pieprasījums un viedokļi par informācijas pieejamību bibliotēkās un izdarīti secinājumi.

3. nodaļā parādīts, ka bibliotēkas no sabiedrības viedokļa ir ērtas un ierastas vietas informācijas meklēšanā un zināšanu iegūšanā, jo brīva pieeja informācijai ir būtisks nosacījums; aplūkoti publisko bibliotēku uzdevumi saskaņā ar UNESCO publisko bibliotēku manifestu, Kopenhāgenas deklarāciju, PULMAN digitālajām vadlīnijām un Latvijas Bibliotēku likumu; apskatīta šābrīža situāciju bezdarbnieku bibliotekārajā apkalpošanā mūsu valstī.

Pētījuma deponēšana

Bakalaura darbs *Bezdarbnieks kā publiskās bibliotēkas lietotājs* tiek deponēts Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes bibliotēkā.

1. BEZDARBNIĒKU RAKSTUROJUMS

Atgūstot neatkarību, Latvija pārgāja uz tirgus ekonomiku, kas neizbēgami noveda pie izmaiņām darbaspēka resursu izmantošanā. Izmaiņas valsts saimnieciskajā dzīvē ietekmēja arī darba tirgu. Bezdarbs ir makroekonomiska problēma, kas ļoti stipri un tieši ietekmē katru cilvēku. Mūsdienu ekonomiskajā haosā pazaudēt darbu nozīmē arī pazemināt savu dzīves līmeni. Tāpēc bezdarba problēmai valstī tiek pievērsta liela uzmanība, tā ir daudzu diskusiju un pētījumu objekts.

Darba tirgus mainās nepārtraukti un ārkārtīgi dinamiski - katru gadu rodas jaunas profesijas, un cilvēkiem nepieciešamas arvien jaunas zināšanas. Taču, ja cilvēks nespēj vai nevēlas pilnveidoties, apgūt jaunas prasmes un iemaņas, viņš darbu var zaudēt.

Valsts ilgtspējīgai ekonomiskajai attīstībai būtiska ir visu iedzīvotāju grupu sociālā integrācija, radot visiem iedzīvotājiem vienlīdzīgas iespējas piedalīties sabiedrības dzīvē un valsts ekonomiskā potenciāla veidošanā. Lai to nodrošinātu, nepieciešami atbalsta pasākumi sociālās atstumtības riska grupu integrācijai darba tirgū un sabiedriskajā dzīvē. Īpaši svarīgi ir risināt sociālās iekļaušanas jautājumus, nodrošinot koordinētu sadarbību starp institūcijām, kas izstrādā darba tirgus politiku un institūcijām, kas to realizē. Nozīmīgu ieguldījumu šajā svarīgajā procesā var dot publiskās bibliotēkas kā sociālās integrācijas veicinātājas.

1.1. Situācija darba tirgū

Viens no galvenajiem nabadzības iemesliem un sociālo integrāciju ierobežojošiem faktoriem ir *bezdarbs* (8).

Bezdarbs – tā ir sociāli ekonomiska parādība un izpaužas kā ekonomiski aktīvās iedzīvotāju daļas aiziešana no darba tirgus. Šāda indivīda rīcība var būt gan brīvprātīga, gan piespiedu (4).

Atkarībā no bezdarba iemesla, bezdarbu var iedalīt frikcionālajā jeb dabiskajā bezdarbā, strukturālajā, cikliskajā, sezonālajā, labprātīgajā, slēptajā bezdarbā .

Frikcionālais bezdarbs rodas tāpēc, ka darba tirgus nepārtraukti mainās un ir nepieciešams laiks, lai darba ņēmējs atrastu sev piemērotu darbu.

Strukturālais bezdarbs rodas sakarā ar jauno tehnoloģiju ieviešanu un, lai atrastu jaunu darbu, ir nepieciešams ilgāks laika periods, jo ir jāapgūst jauna profesija.

Cikliskais bezdarbs ir saistīts ar ekonomisko aktivitāti valstī. Ekonomiskās krīzes laikā ražošanas sašaurinās un bezdarba līmenis pieaug.

Sezonālais bezdarbs ir saistīts ar ražošanu, kas pakļauta klimata izmaiņām piem. lauksaimniecība, celtniecība.

Slēptais bezdarbs rodas tad, kad darba spēks tiek izmantots nepilnīgi - saīsinātu darba dienu (4).

Bezdarba ietekme uz sabiedrības dzīvi ir divējāda.

Kā pozitīvo momentu var minēt sekojošo:

- bezdarbs stimulē darba ražīgumu;
- bezdarbs ceļ darba disciplīnu, efektivitāti.

Tajā pat laikā bezdarbs rada smagas sociāli ekonomiskas sekas :

- neizmantotais darba spēks nozīmē neizmantotu ekonomisku sabiedrības potenciālu;
- pie ilgstoša bezdarba darbinieks zaudē savu kvalifikāciju;
- bezdarbs rada dzīves līmeņa pasliktināšanos;
- pats bezdarbnieka statuss rada smagu psiholoģisku traumu;
- bezdarbnieku sociālajiem pabalstiem tiek tērēta valsts nauda.

Pētot bezdarba situāciju Latvijā, lielākais bezdarbnieku īpatsvars ir Latgales reģionā – 27,3% - Ludzas rajonā un 25% Rēzeknes rajonā, savukārt vismazākais - Rīgas reģionā - 4,5 % (20).

Daļa cilvēku, kuri zaudējuši cerību atrast darbu un atteikušies no aktīviem pasākumiem darba meklēšanā, tiek uzskatīti par ekonomiski neaktīviem. Viens no galvenajiem bezdarba iemesliem ir darba pieredzes trūkums un profesionālā neatbilstība darba devēja prasībām. Darba meklētāji bez pieredzes pārsvarā ir personas, kas pārtraukušas darbu pirms trīs un vairāk gadiem, un jaunieši pēc mācību iestādes beigšanas vai mācību pārtraukšanas (14).

Izglītība, vecums, dzimums ir svarīgi panākumu noteicēji darba tirgū. Cilvēki ar zemu izglītību un vairākums jauniešu darba tirgū atpaliek no pārējām sociālajām grupām. Jauniešiem ir arī zemākas algas. Sievietēm ir zems līdzdalības līmenis darba tirgū, zemākas algas, un tās pilda nekvalificētākus darbus.

Īpaša problēmu grupa ir ilgstošie bezdarbnieki. Nodarbinātībā pastāv liela atšķirība starp pilsētu un laukiem. Pilsētās bezdarba līmenis ir zemāks, bet lauki ir nabadzīgāki nekā pilsētas, jo laukos ir zemākas algas, zemāka nodarbinātības kvalitāte, lielāks nepilna darba laika nodarbinātības biežums.

Nepietiekama izglītība un informācijas trūkums ir sociālo integrāciju ierobežojošs faktors. Izglītības un informācijas pieejamība vai tās deficīts lielā mērā nosaka sociālo atstumtību, tās īslaicību vai neatgriezeniskumu .

Sociālā atstumtība ir indivīdu vai cilvēku grupu nespēja iekļauties sabiedrībā nabadzības, nepietiekamas izglītības, bezdarba, diskriminācijas vai citu apstākļu dēļ (18).

Mūsdienās informācija un izglītība ir kļuvusi par nozīmīgu faktoru ne tikai ražošanas tehnoloģiju attīstībā, bet arī sabiedrības sociālās hierarhijas veidošanā, tā kļuvusi par priekšnoteikumu atsevišķu indivīdu un sociālo grupu mobilitātei.

Jau 20.gadsimta 90. gados ir palielinājusies nevienlīdzība izglītības un informācijas pieejamībā, sevišķi pieaugušajiem iedzīvotājiem. Kopējā informācijas apjoma pieaugums neizslēdz atsevišķu indivīdu un sociālu grupu pastāvēšanu, kuri maz vai ļoti maz izmanto informāciju un kuri nav motivēti zināšanu papildināšanai, mācībām un studijām (31).

Šobrīd ekonomiskie procesi valstī atrodas nepārtrauktā attīstībā, un šādos apstākļos darba devējiem rodas arvien jaunas un jaunas prasības pret darbiniekiem, rodas vajadzība pēc noteikta darbaspēka ar noteiktām iemaņām.

Lielākā daļa iedzīvotāju, kas pašlaik jau ir brieduma gados, nespēj tik ātri un veiksmīgi pārorientēties (psiholoģiskā barjera, nespēja pieņemt jaunus apstākļus un darba tirgus prasības, disharmonija nepārtrauktajā apstākļu maiņā, vēlme pēc stabilitātes), līdz ar to viņi neatbilst darba devēju pieaugošajām prasībām un zaudē darbu. (12).

Jebkuras nozīmes uzņēmumi, lai veiksmīgi konkurētu gan Latvijas, gan ārvalstu tirgos, ievieš jaunas tehnoloģijas, tehniku. Tikai šādi uzņēmumi var kvalitatīvi un produktīvi ražot, sniegt pakalpojumus un komunicēt. Viena no aktuālākajām prasībām pret darbinieku ir svešvalodu zināšanas un datorzinības, kas arvien biežāk tiek prasītas pat no vienkāršo profesiju darbiniekiem. Tāpat svarīgi ir tas, vai darbinieks pats spēj izsekot jauninājumiem attiecīgajā specialitātē. Par to liecina arī fakts, ka pēc NVA datiem profesiju piedāvājums vakancēs un pieprasījums pēc apjoma ir līdzīgs.

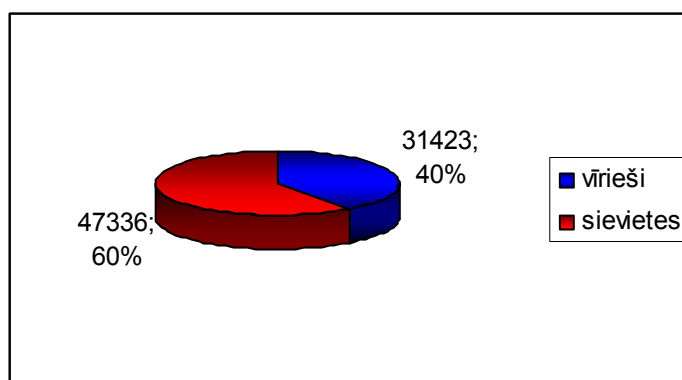
Valstī ir daudz cilvēku, kuriem nav darba, viņi to meklē un ir gatavi uzsākt strādāt, bet reģistrējušies kā bezdarbnieki nav. Reālais darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā trīs reizes pārsniedz reģistrēto bezdarba līmeni. (14). NVA uzskaitē 2006. gada marta beigās bija 78 759 bezdarbnieki. Tātad pēc LU Dr.h.c., Latvijas valsts emeritētā zinātnieka Georga Libermana aplēsēm, Latvijā ir 236 277 cilvēku, kas ir bez darba, tas ir katrs piektais Latvijas iedzīvotājs darbspējīgā vecumā (no 15 gadiem līdz pensijas vecumam). Tā ir ļoti liela mūsu sabiedrības daļa, tādēļ nepieciešams to aplūkot vairāk.

1.2. Bezdarbnieku iedalījums

Pētot iedzīvotājus, kurus bezdarbs kā viens no sociālās atstumtības riskiem ietekmē visvairāk, iezīmējas trīs galvenās mērķa grupas – ilgstošie bezdarbnieki, jaunieši bezdarbnieki un pirmspensijas vecuma bezdarbnieki. Turklāt pēdējām divām grupām viņu nepietiekamo prasmju un neatbilstošās izglītības dēļ, ir lielāks risks nekā citiem iedzīvotājiem, kļūt par ilgstošajiem bezdarbniekiem.

Bez iepriekšminētajām grupām, ir vēl trīs iedzīvotāju grupas - invalīdi, bijušie ieslodzītie un sievietes pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, kuras darba devēji dažādu iemeslu dēļ nav motivēti pieņemt darbā. Līdz ar to šīm grupām ir paaugstināts bezdarba risks.

NVA reģistrēto bezdarbnieku skaits 2006.gada 31.martā bija 78 759 (skat.1.1. att.).

1.1 attēls. Bezdarbnieku skaits un iedalījums pēc dzimuma (20).

Kā redzams attēlā (skat.1.1.att.) - sievietes ir 60% no kopējā bezdarbnieku skaita. Tas ir izveidojies tādēļ, ka jau izsenis sieviete ir bijusi mājas pavarda sargātāja un vīrietis - ģimenes apgādnieks. Un arī mūsdienās ir, pirmkārt, sievietes mātes, kas bērnus vismaz līdz zināmam vecumam audzina ģimenē, otrkārt, sievas, namamātes, kuru vīri spēj ģimeni nodrošināt paši. Tādēļ sievietes, ilgstoši atrodoties ārpus darba tirgus un aprites, zaudē savu profesionalitāti, komunikācijas spējas un aktivitāti. Un brīdī, kad viņas vēlas uzsākt vai atsākt darba gaitas, atklājas šīs problēmas.

Lielākai daļai sieviešu ir vispārējā izglītība vai vidējā profesionālā izglītība (20) Atrast darbu sievietei bez profesijas ir grūti, jo pat mazkvalificētu darbu veicējiem jāatbilst darba devēju prasībām.

Cilvēkiem bez profesijas vai ar mūsdienu prasībām neatbilstošām profesionālajām zināšanām atrast darbu ir problemātiski. Ir jādomā par profesijas iegūšanu vai pārkvalificēšanos, lai bezdarbnieki kļūtu konkurētspējīgi un atgrieztos darba tirgū.

Neviens no darbaspējīgiem cilvēkiem nevar būt drošs, ka bezdarba problēma neskars tieši viņu. Šobrīd darba tirgū ir tāda situācija, ka indivīda nodarbinātība ir atkarīga no:

- kvalifikācijas piemērotības;
- darba pieredzes;
- veselības stavokļa;
- kriminālās pagātnes;
- vecuma;
- dzimuma.

Pēc šiem kritērijiem var noteikt kādas cilvēku grupas ir pieskaitāmas pie sociālās atstumtības riska grupām Latvijā.

Sociālās atstumtības riska grupas ir cilvēku grupas, kurām ir liegtas vai apgrūtinātas iespējas iegūt pietiekamus ienākumus, saņemt dažādus pakalpojumus un preces, kuras ir būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā (18).

Tāpat pie sociālās atstumtības riska grupām Latvijā pieskaitāmas šādas bezdarbnieku grupas:

- jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem;
- invalīdi;
- personas pirmspensijas vecumā;
- sievietes;
- personas pēc bērna kopšanas atvaļinājuma.

Lai izprastu šo grupu problēmas ir jāapskata katra grupa atsevišķi.

Jauniešu bezdarbu izraisa vairāki faktori, bet viens no galvenajiem ir izglītības neatbilstība tirgus prasībām vai tās nepietiekamība.

2005.gada maijā Eiropas Sociālā fonda Nacionālās programmas “Darba tirgus pētījumi” *Pamatpētījuma par nodarbinātību un darba tirgu Latvijā* (21) ietvaros veiktās absolventu - bezdarbnieku aptaujas dati liecina par iemesliem, kādēļ jaunieši nevar atrast darbu – 51,7% no aptaujātajiem bezdarbniekiem min nepieciešamās darba pieredzes trūkumu; 27,7% - brīvu darba vietu trūkumu; 23,4% - neapmierinātību ar piedāvāto darba samaksu; 21,3% - ģimenes apstākļus; 16,5% - darba devēju neapmierinātību ar absolventa prasmēm; 10,6% - neapmierinošus darba apstākļus; 4,2% - invaliditāti; 2,7% - slimību un 9,8% - citus iemeslus.

Šobrīd no NVA reģistrētiem bezdarbniekiem 14,1% ir jaunieši no 15 līdz 24 gadiem.

Invalīdu bezdarba raksturojums. Personas ar invaliditāti pieder pie sociālās atstumtības riska grupām, kurām nākas saskarties ar lielākiem šķēršļiem darba tirgū, nekā pārējiem. Iespējas atrast darbu šiem cilvēkiem ir atkarīgas no iespējas atrast *piemērotu* darbu. Šobrīd tikai aptuveni 13% invalīdu Latvijā darbaspējīgā vecumā ir nodarbināti (16). Viņiem pietrūkst pašapziņas, daudzi nerisina bezdarba problēmu tikai tāpēc, ka uzskata sevi par nepilnvērtīgākiem salīdzinājumā ar citiem. Invalīdu integrācija darba tirgū ir ļoti sarežģīts process, tam par iemeslu ir darba devēju motivācijas trūkums un vides nepiemērotība invalīdu prasībām. Darba devēji nav motivēti pieņemt darbā invalīdus, jo ir ļoti daudz stereotipu par invalīda darba spējam, kā arī ir vajadzīgi papildus izdevumi piemērotu darba vietu izveidošanai.

Personas pirmspensijas vecumā. Pieprasījums pēc darbiniekiem pirmspensijas vecumā ir ļoti zems. Šajā grupā ietilpst cilvēki, kuri tuvojas pensijas vecumam, proti, vīrieši vecāki par 55 gadiem un sievietes vecākas par 50 gadiem. Galvenais bezdarba iemesls cilvēkiem šajā grupā ir viņu novecojušās zināšanas un darba iemaņas, kas vairs neatbilst mūsdienu tirgus prasībām. Šai bezdarbnieku grupai raksturīga arī zemā ģeogrāfiskā mobilitāte. Tas ir vērā ņemams fakts tieši šīs grupas pārstāvjiem, jo viņi ir nodzīvojuši lielāko daļu sava mūža konkrētā vietā un reti kāds darba dēļ atstās savu dzīvesvietu. Tāpēc arī ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars pirmspensijas vecuma cilvēku vidū ir lielāks nekā pārējās vecuma grupās.

Šobrīd no NVA reģistrētiem bezdarbniekiem 24% ir personas pirmspensijas vecumā.

Par **ilgstošiem bezdarbniekiem** tiek uzskatītas personas, kuras darbu nevar atrast ilgāk nekā 12 mēnešus. Ilgstošie bezdarbnieki sastāda vienu ceturto daļu no reģistrēto bezdarbnieku kopskaita, tātad šobrīd t.i. 19 531 bezdarbnieks (20).

Sieviešu bezdarbs. Likumdošana un normatīvie akti paredz abu dzimumu pārstāvjiem vienādu sociālo vērtību, vienādas tiesības un vienādu atbildību. Darba tirgus tiek nošķirts tā sauktajās sieviešu un vīriešu nozarēs. Lielākā daļa sieviešu tiek nodarbinātas tādās zemāk apmaksātās nozarēs kā izglītība, veselības aprūpe un sociālā aprūpe (14). Vīrieši savukārt dominē labi apmaksātajās nozarēs – rūpniecībā, transportā un komunikācijās. Līdz ar to pieaug sieviešu īpatsvars bezdarbnieku kopskaitā.

Personas pēc bērna kopšanas atvaļinājuma. Pēdējos gados pakāpeniski pieaug NVA reģistrēto personu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma skaits. Šīs grupas bezdarbniekiem pamatā ir kvalifikācijas un prasmju novecošanās bērna kopšanas atvaļinājuma laikā, tāpēc darba devēji uzskata, ka ģimenē pavadītais laiks pazemina sievietes darba ražīgumu.

Vēl viens no faktoriem, kurš ietekmē šīs grupas pārstāvju pieaugumu bezdarbnieku vidū, ir tas, ka lauku teritorijas nav pietiekami nodrošinātas ar transportu. Tas ne tikai palielina laiku nokļūšanai līdz darba vietai, bet arī pazemina iespēju izmantot pirmsskolas bērnu iestāžu pakalpojumus (14).

Tātad ir ļoti daudz un dažādu faktoru, kas ietekmē bezdarbnieku skaita palielināšanos, bet starp tiem ir arī tādi, kurus iespējams parvarēt ar publiskās bibliotēkas līdzdalību un atbalstu. Un viens no tiem ir informācijas trūkums, informācijas nepieejamība.

Neskatoties uz to, ka bezdarba līmenis valstī ir tik augsts, darba devēji arī saskaras ar problēmu aizpildīt brīvās darba vietas.

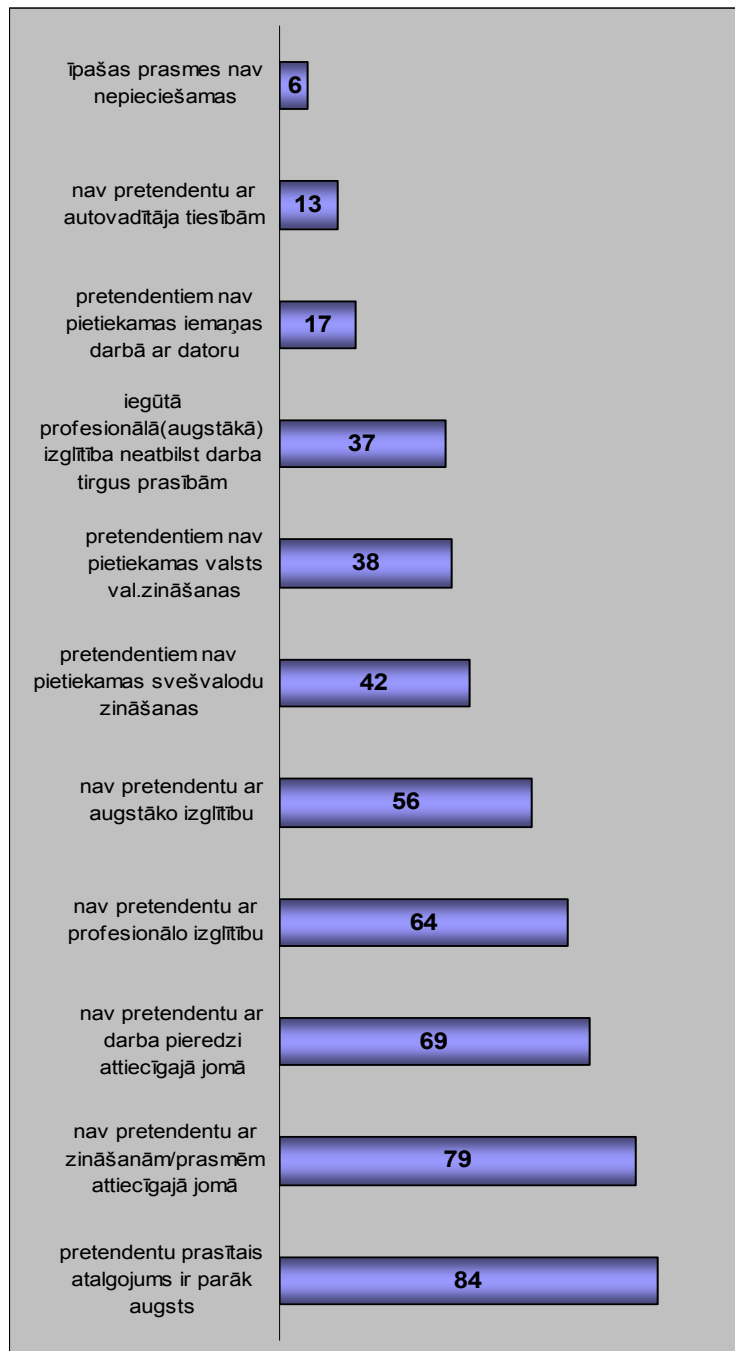
1.3. Darba devēju piedāvājums un bezdarbnieku vēlmes

Darba devēju piedāvājums un bezdarbnieku vēlmes bieži vien nesaskan, ko pierāda dažādi pētījumi un aptaujas, kā arī liels brīvo vakanču skaits, tajā skaitā ilgstoši neaizpildītās vakances, un liels darba meklētāju skaits.

Eiropas Sociālā fonda nacionālās programmas “Darba tirgus pētījumi” pētījums *Darba devēju nozaru apvienību un lielāko darba devēju aptauja* (203 respondenti) (5), kas tika veikts 2005.gada decembrī un 2006.gada janvārī, atklāj profesiju klāstu, kurās ir visvairāk vakanču:

- tramvaju konduktors – 301
- šuvējs -212
- pārdevējs – 207
- būvdarbu vadītājs – 184
- kokapstrādes inženieris – 160
- kārtībnieks -150
- autobusa vadītājs – 137
- policijas inspektors – 100.

Visgrūtāk aizpildīt brīvās darba vietas ir apstrādes rūpniecībā. Salīdzinoši liels šo (43 respondenti) nozari pārstāvošo respondentu īpatsvars izlasē ietekmē atbilžu sadalījumu. Apstrādes rūpniecībā ļoti aktuāls ir profesionālo izglītību ieguvušu pretendentu trūkums. Starp citām nosauktajām, visbiežāk minēts pretendentu trūkums (22 atbildes) un motivētu pretendentu trūkums, tas nozīmē, ka cilvēki ir zaudējuši darba tikumu, prieku strādāt, interesi par darbu vispār. Tātad lielu mūsu sabiedrības daļu nomāc psiholoģiskas problēmas.

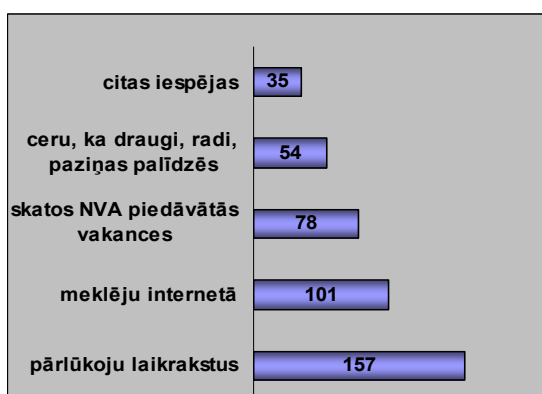
1.2.attēls. Galvenās ar vakancu aizpildīšanu saistītās problēmas (5).

Darba devēji norāda, ka darba meklētāju izglītība, darba pieredze vai pieredzes trūkums ir šķērslis, lai viņus pieņemtu darbā (skat. 1.2. att.). Liela daļa darba meklētāju nerunā valsts valodā. Darba devēji arī nav gatavi maksāt tik lielu atalgojumu, kādu vēlētos pretendenti.

Lai noskaidrotu pašu bezdarbnieku viedokli par pieejamām un vēlamajām vakancēm, autore sastādīja anketu (skat.1.pielikumu) un veica aptauju. Anketas aizpildīja 250 respondenti - NVA Rīgas reģionālā filiālē reģistrētie bezdarbnieki.

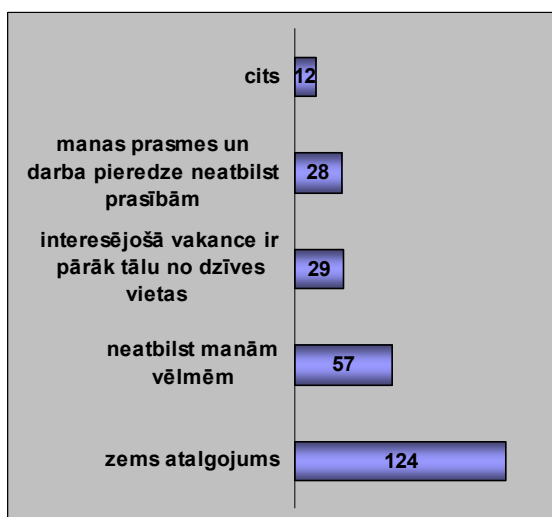
Uz jautājumu *Vai šobrīd darbu meklējat aktīvi?* - lielākā daļa respondentu – 211 bezdarbnieki atbildēja apstiprinoši, savukārt – 39 bezdarbnieki darbu īpaši aktīvi nemeklē.

Uz anketas jautājumu *Kādas darba meklēšanas iespējas Jūs izmantojat?* 157 respondenti atbildēja – „pārlūkoju laikrakstus”, 101 – vakances meklē internetā, 54 respondenti cer arī uz radu, draugu un paziņu palīdzību, 78 respondenti izpēta arī NVA piedāvātās vakances (skat.1.3.att.). Atzīmēt varēja vairākus atbilžu variantus.

1.3. attēls. Kādas darba meklēšanas iespējas izmanto bezdarbnieki.

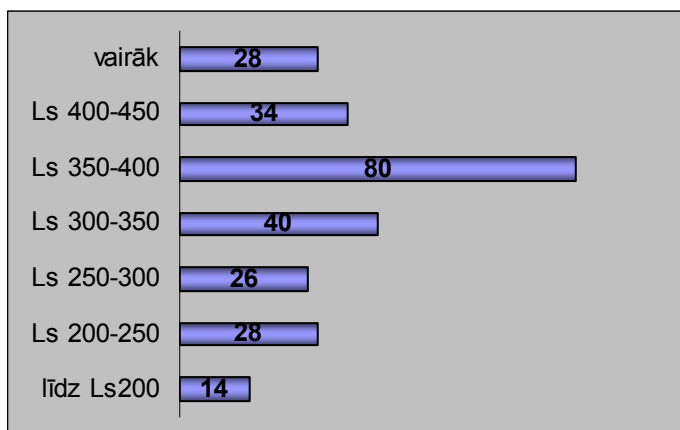
Kā bezdarbnieki vērtē pieejamās vakances, redzam 1.4.attēlā. Puse – 124 – no respondentiem atzīst, ka atalgojums ir pārāk zems, lai viņi piekristu strādāt piedāvāto darbu. 57 bezdarbnieki uzskata, ka piedāvātās vakances neatbilst viņu vēlmēm, viņi vēlētos strādāt kaut ko citu. Vēl 29 respondenti uzskata, ka piedāvātais darbs atrodas pārāk tālu no viņu dzīvesvietas.

1.4.attēls. Kā bezdarbnieki vērtē pieejamās vakances.

Savukārt, tikai 28 respondenti ir kritiski paši pret sevi un uzskata, ka viņiem nav pietiekamas darba prasmes un darba pieredze neatbilst vajadzīgajam.

Vēlamais atalgojums Ls 350-400 mēnesī ir 80 respondentiem (skat.1.5.att.), 34 respondenti uzskata, ka vēlētos saņemt Ls 400-450 mēnesī, savukārt, 28 respondenti vēlas atrast darbu, kur algas apmērs ir virs Ls 450 mēnesī. 14 respondenti, var teikt, ir pavisam *pieticīgi*, jo *samierinātos* ar atalgojumu līdz Ls 200 mēnesī.

1.5.attēls. Vēlamais algas apmērs (mēnesī).

Apkopojot darba devēju viedokli un bezdarbnieku viedokli, redzam, ka tie ir radikāli atšķirīgi. Darba devējs vēlas darbinieku, kurš ir profesionāls, ar atbilstošām prasmēm, iemaņām un darba pieredzi, savukārt bezdarbnieks vēlas atrast labi atalgotu darbu, kurš atrastos pēc iespējas tuvāk viņa dzīves vietai un tajā pat laika neuzskata, ka viņam būtu sevi jāpilnveido, jāapgūst jaunas prasmes un iemaņas, lai paaugstinātu savu konkurētspēju.

Lai mainītu šo situāciju, sabiedrībai jāmainās, jāmaina uzskati. Cilvēkam jāsaprot, ka darba tirgū viņš tiek vērtēts. Viņa prasmes un iemaņas tiek salīdzinātas ar citu pretendentu kvalitātēm. Lai iegūtu konkurētspēju, katram sevi ir jāpilnveido un jāattīsta.

Ja cilvēks augstas prasības izvirza citiem, tad arī tādas jāizvirza sev.

1.4. Bezdarbnieka personības psiholoģiskais raksturojums

Bezdarbs sabiedrībai un arī indivīdam ir nelabvēlīga parādība. No ekonomiskā aspekta raugoties, cilvēki, kuri zaudējuši darbu, pirmkārt, neko neražo, tātad nesaņem darba algu, nemaksā valsts budžetā nodokļus. Taču, lai izdzīvotu, viņi izmanto personiskos uzkrājumus, saņem bezdarbnieka pabalstu, izmanto sociālo palīdzību. Tādējādi bezdarba dēļ netiek pilnīgi izmantoti ekonomiskie resursi, tā sekas ir preču un pakalpojumu ražošanas apjoma, iedzīvotāju ienākumu un valsts budžeta ieņēmumu samazinājums. Otrkārt, bezdarba dēļ zūd cilvēciskā

kapitāla kvalitāte, proti, mazinās mobilitāte, krītas kvalifikācija, zūd darba pieredze un iemaņas. Bezdarbs ietekmē arī sabiedrības veselības stāvokli.

No sociālā aspekta raugoties, darba zaudēšana skar cilvēka pašcieņu, jo viņam nav iespējas pašrealizēties kā personībai (28).

Bīstamākais tomēr ir tas, ka cilvēka izstumšana no darba vides rada psiholoģisku vai morālu traumu, kuras pārvarēšanai ne tikai bezdarbniekam, bet arī viņa ģimenei bieži vien nepieciešams ilgs laiks un garīgais spēks.

Bezdarbs lielā mērā ietekmē indivīda fizisko un psihisko veselību. Nepārtraukts stress, bažas par nākotni, neticība saviem spēkiem u.c. vieš drūmu eksistenci un liedz cilvēkiem priecāties par dzīvi.

Darbs ir bioloģiska vajadzība. Bez darba cilvēkam atrofējas gan muskuļi, gan domāšana.

Darbs ieņem nozīmīgu vietu mūsu dzīvē un attieksme pret to ir viens no cilvēka sociālās adaptācijas rādītājiem. Ja mainās attieksme pret darbu, tad tas noved pie izmaiņām cilvēka attieksmē pret sociumu. Šobrīd var runāt par ļoti zemu bezdarbnieku motivāciju. Darbinieks ar zemu motivācijas līmeni nav spējīgs pielāgoties jauniem nosacījumiem. Mēs dzīvojam nemitīgu parmaiņu laika, līdz ar to labas adaptēšanās spējas ir īpaši būtiskas. Darbinieks, ar zemu motivāciju strādāt, nevēlas pieņemt jauno un nevēlas profesionāli pilnveidoties, kas noved pie darba zaudēšanas (34).

Tukšums, ko rada darba zaudējums, aizpildās ar dažādām depresīvām izpausmēm. Bieži vien bezdarbnieki sāk sūdzēties par dažādām somātiskām saslimšanām.

Bezdarbnieka motivācija aktīvi meklēt darbu un atgriezties darba tirgū ir atkarīgas no tā, cik ilgi viņš ir bez darba. Bezdarba periodā no 1-6 mēnešiem vērojams interešu un vaļasprieku zudums, samazinās vispārējā aktivitāte. Šajā periodā darba zaudējums šķiet kā liela dzīves neveiksme, visa pamatā tiek likta saskarsme ar cilvēkiem, taču novārtā tiek atstāta profesionālā pilnveide un radošā aktivitāte.

Ja bezdarba ilgums pārsniedz sešus mēnešus, tad profesionālā sfēra aizvirzās otrajā plānā, priekšroka tiek dota ģimenei. Tas sakāms vairāk gan par bezdarbniecēm sievietēm. Šajā laikā jau daudzas profesionālās prasmes ir zudušas, galvenokārt lietišķā saskarsme. Priekšplānā izvirzās sadzīvīskā komunikācija (35).

Jāteic, ka bezdarbnieki vīrieši šajā bezdarba periodā jau nopietnāk izvērtē darba piedāvājumus, kuri agrāk šķita neatbilstoši viņu prasībām.

Ilgstošajiem bezdarbniekiem raksturīgi noteikti psiholoģiskas aizsardzības veidi. Galvenais arguments, ar kuru bezdarbnieks attaisno savu statusu ir tas, ka trūkst darba vietas, kas atbilst viņa profesijai. Tajā pat laikā pārkvalificēties viņš nevēlas. Cits veids, kā „patverties no darba” ir iegrimt rūpēs par ģimeni. Kā arī saslimšana, kas patiesībā ir somātiskās slimības.

Cilvēkiem, kas ilgi ir bez darba, raksturīgas ne tikai izmaiņas motivācijā strādāt, bet arī mainās stereotipi par darbu. Tādi cilvēki vēlas atbrīvoties no atbildības par sevi, savu dzīvi, savu ģimeni. Otrkārt, lielai daļai bezdarbnieku ir deformēts materiālais faktors. Jo ilgāk cilvēks ir bez darba, jo nozīmīgāks kļūst materiālais nodrošinājums. Savukārt, darba devējs uzskata, jo ilgāk cilvēks ir bez darba, jo zemāks kļūst viņa profesionālais līmenis. Treškārt, liela daļa bezdarbnieku neadekvāti novērtē savu sociālo statusu. Īpaši grūti samierināties ar savu stāvokli ir tiem, kuri iepriekš ir strādājuši vadošā amatā. Ceturtkārt, bezdarbniekiem ir deformējies arī laika faktors. Bezdarbnieks zaudē prasmi sadalīt un plānot savu laiku.

Tātad bezdarbnieka uzvedība, rīcība un psiholoģiskais līdzsvars būs atkarīgs no personības vērtību sistēmas un mērķiem dzīvē.

1.5. Personības vajadzību struktūra

No sociālā aspekta raugoties, darba zaudēšana skar cilvēka pašcieņu, jo viņam nav iespēju pašrealizēties kā personībai (28). Personības kodols ir saistīts ar vajadzību struktūru, to pēc kā cilvēks tiecas savā dzīvē un kādas ir viņa īpatnības.

Vajadzība ir personības psiholoģiskās struktūras sastāvdaļa, iekšēja nepieciešamība un viens no cilvēka darbības dzinējspēkiem. Tā ir cilvēka aktivitātes, darbības pamatā. Vajadzība ir saistīta ar kaut kā trūkumu, ko izjūt cilvēks (25).

Cilvēki dzīvo un attīstās. Tādēļ viņiem ir ļoti daudz vajadzību. Ja kāda no tām netiek apmierināta, rodas diskomforts un neapmierinātība. Tādēļ ir jāprot šīs vajadzības sakārtot secībā pēc to nozīmīguma un tās apmierināt.

ASV psihologs Abrahams Maslovs izdala šādu personības vajadzību hierarhiju:

Pirmais līmenis – fizioloģiskās vajadzības. Šo līmeni dēvē arī par pamatlīmeni. Tieši fizioloģiskās vajadzības ir visa pamatā. Tās jāapmierina, lai cilvēks varētu izdzīvot un eksistēt. Ja pamatvajadzības nevar nodrošināt, cilvēks nespēj dzīvot un citām augstākām vajadzībām nav nekādas nozīmes. Pie pirmā līmeņa pieder: vajadzība pēc uztura – cilvēkam jāremdē izsalkums un slāpes, vajadzība pēc atpūtas – miega, vajadzība pēc dzīves vietas. Mūsdienās fizioloģisko vajadzību apmierināšana ir saistīta ar zināmu komfortu. Tātad, ne tikai remdēt izsalkumu, bet lietot garšīgu un veselīgu uzturu, mūsu mājokļiem jābūt ērtiem un moderniem utt. Mēs cenšamies apmierināt vajadzības ne tikai izdzīvošanas līmenī, bet kādā augstākā pakāpē.

Otrais līmenis – vajadzība pēc drošības ir cilvēka dabiska tieksme izvairīties no ciešanām, briesmām, negatīviem pārdzīvojumiem, arī vēlēšanās rīkoties tā, lai nesaņemtu sodu vai kritiku. Šī vajadzība ir saistīta ar stabilitāti un informētību. Situācijas nemainīgums ir viens

no drošības sajūtas priekšnosacījumiem. Arī neskaidrība, nenoteiktība, īpaši cilvēkam svarīgos jautājumos, rada nedrošību, tāpēc, lai justos droši, cilvēkam ir jāsaņem informācija šajos jautājumos.

Trešais līmenis – vajadzība pēc piederības un mīlestības. Cilvēks, lai arī cik liels individuālists viņš būtu, nespēj iztikt bez citiem cilvēkiem. Ir nepieciešami „savējie”, kas cilvēku pieņem tādu, kāds viņš ir, saprot un atbalsta. Tā var būt ģimene, draugi, darba un mācību kolēģi.

Ceturtais līmenis – vajadzība pēc pašcieņas. Tā var izpausties divējādi. Pirmkārt, tā ir vēlme iemantot citu cilvēku atzinību. Cilvēks tiecas pēc sasniegumiem, panākumiem, lai gūtu uzslavu. Otrkārt, tā var būt pašapliecināšanās. Cilvēks tiecas pēc panākumiem, tiecas pārvarēt grūtības, lai sev ko pierādītu.

Piektais līmenis – vajadzība pēc pašīstenošanās. Pašīstenošanās gadījumā cilvēks izmanto savas spējas, zināšanas, talantu. Cilvēks tiecas pēc panākumiem un sasniegumiem, taču viņam nav svarīgs citu novērtējums. Tā ir būtiska atšķirība no ceturta līmeņa, kad galvenais ir citu atzinība. Ja ir aktuāla pašīstenošanās, cilvēks cenšas pēc sasniegumiem, lai izteiktu savu personību. Viņam ir vienaldzīgas citu domas, svarīgi – ko viņš pats domā par sevi. Maslovs uzskata, ka zemāko līmeņu vajadzības ir iespējams apmierināt pilnībā, bet pašīstenošanās praktiski nekad nav piepildāma. Cilvēks vienmēr jūt, ka var izdarīt vēl ko, bez tā, ko jau ir paveicis. Pašīstenošanās ir cieši saistīta ar radošo potenciālu, kas cilvēkam ir jārealizē. Cilvēks spēj sevi realizēt, ja viņam ir interesants, saistošs darbs, kas atbilst dzīves aicinājumam un var sniegt viņam patiesu gandarījumu un dzīves jēgas piepildījumu (23).

Cilvēki atšķiras ar to, kurš no šiem pieciem vajadzību līmeņiem cilvēkam ir nozīmīgākais.

Ja cilvēkam ir svarīgi, lai viņam būtu garantēts darbs, tas atbilst vajadzībai pēc drošības. Garantēts darbs nozīmē, ka cilvēks ir drošs, ka to nezaudēs. Cilvēks nereti piekrīt mazāk atalgotam darbam, toties strādā vietā, kur ir drošs, ka darbs ir uz ilgu laiku. Darbā cilvēkam ir svarīgi ne tikai nauda un sociālās garantijas, bet arī kolēģi un attiecības ar viņiem, tāpat svarīgi ir kāda ir vadība, kāds ir psiholoģiskais klimats darba vietā. Laba psiholoģiskā atmosfēra darba vietā reizēm atsvēr atalgojumu un citas lietas.

Vajadzība pēc pašcieņas. Šajā gadījumā darbā cilvēkam ir svarīga, pirmkārt, atzinība, kas izteikta visdažādākajā veidā, otrkārt, izaugsmes iespējas darbā, profesionālā karjera. Īpaši svarīgi tas ir gados jauniem cilvēkiem. Pašīstenošanās gadījumā pats svarīgākais ir tas, ko cilvēks strādā – darba saturs. Vai tas ir darbs, kurā viņš var pilnībā ielikt savas spējas, zināšanas, pieredzi, iemaņas, vai darbs, kura veikšana viņam sniedz gandarījumu, kas patīk un interesē.

Secinājumi

Pamatojoties uz oficiālo bezdarba statistiku, var izdarīt vairākus secinājumus:

- pirmkārt, bezdarba līmenis augsti kvalificētu darbinieku vidū ir zemāks nekā mazkvalificētu strādnieku grupā. Kvalificēti darbinieki parasti ir nodarbināti rūpniecības nozarēs un tāpēc mazāk pakļauti cikliskām svārstībām nekā pakalpojumu sfērā strādājošie. Bez tam uzņēmumi retāk atbrīvo kvalificētus strādniekus, kuru apmācībā viņi ieguldījuši zināmus naudas līdzekļus.
- otrkārt, bezdarba līmenis ir daudz augstāks jauniešu vidū nekā vecāku cilvēku grupā. Tam ir vairāki iemesli:

- jauniem cilvēkiem parasti ir zemāka kvalifikācija vai viņi vēl mācās, vai viņiem trūkst vispārēju un specifisku iemaņu un prasmju, kuras tiek pieprasītas darba vietās un, kuru apgūšana prasa zināmu laiku un pieredzi;
- jaunieši lielākā mērā jūtas brīvāki, tāpēc neapmierinātības vai konflikta gadījumā biežāk paši aiziet no darba vai tiek atlaisti pēc darba devēja lēmuma un, kamēr atrod jaunu darbavietu, papildina bezdarbnieku rindas.

- treškārt, bezdarba līmenis sieviešu vidū ir salīdzinoši augstāks nekā vīriešu vidū. To var izskaidrot ar faktu, ka pastāv sieviešu diskriminācija. Personu pēc bērna kopšanas atvaļinājuma bezdarbu izraisa: kvalifikācijas un prasmju novecošana bērna kopšanas atvaļinājuma laikā.

Darba devējs vēlas atrast darbinieku, kurš ir profesionāls, ar atbilstošām prasmēm, iemaņām un darba pieredzi, savukārt bezdarbnieks vēlas atrast labi atalgotu darbu, bet neko nevēlas darīt, lai sevi pilnveidotu.

Cilvēkiem, kas ilgi ir bez darba, raksturīgas ne tikai izmaiņas motivācijā strādāt, bet arī mainās stereotipi par darbu. Tādi cilvēki vēlas atbrīvoties no atbildības. Savukārt, darba devējs uzskata, jo ilgāk cilvēks ir bez darba, jo zemāks kļūst viņa profesionālais līmenis. Liela daļa bezdarbnieku neadekvāti novērtē savu sociālo statusu. Bezdarbnieks zaudē prasmi sadalīt un plānot savu laiku.

Cilvēkiem ir ļoti daudz vajadzību. Ja kāda no tām netiek apmierināta, rodas diskomforts un neapmierinātība. Tādēļ ir jāprot šīs vajadzības sakārtot secībā pēc to nozīmīguma un tās apmierināt. Psihologs A.Maslovs uzskata, ka potenciāli pieci vajadzību līmeņi ir katrā cilvēkā. Cilvēki atšķiras ar to, kurš no šiem pieciem vajadzību līmeņiem cilvēkam ir nozīmīgākais, ar ko ir saistīta cilvēka vērtību sistēma, viņa mērķi un intereses.

2. BEZDARBNIEKA INFORMĀCIJAS VAJADZĪBAS

Nodaļā pētītas bezdarbnieka informācijas vajadzības. Apkopojot aptaujas rezultātus, noskaidrots respondentu – bezdarbnieku – informācijas pieprasījums un viedokļi par informācijas pieejamību bibliotēkās, kā arī bezdarbnieku domas un vēlmes par bibliotēkas pakalpojumiem konkrētai publiskās bibliotēkas lietotāju grupai – bezdarbniekiem.

Vajadzības ir cilvēka aktivitātes pamats, darbības iekšējais rosinātājs.

Informācijas vajadzības ir viens no vajadzību veidiem.

Informācijas vajadzības ir vajadzības, kas rodas cilvēka darbības procesā un izpaužas kā apzināts zināšanu trūkums (11).

Informācija cilvēkam ir vajadzīga, lai :

- samazinātu nenoteiktību
- paplašinātu zināšanas
- attīstītu prasmes
- padziļinātu izpratni
- atrisinātu problēmas
- gūtu iedvesmu
- nodrošinātu varu, parākumu
- ietaupītu laiku
- izklaidētos.

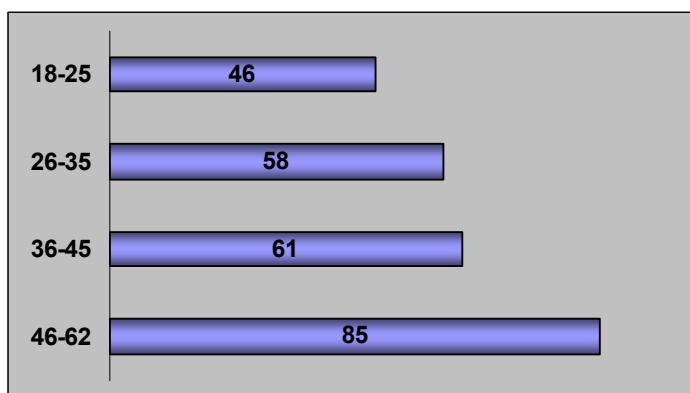
Informācijas lietotāju raksturojošie faktori ir izglītība, nodarbošanās, dzīves stils, dzīves situācija, personības īpašības, personiskie resursi – finanses, sociālā un ekonomiskā vide, pārliecība par nepieciešamās informācijas eksistenci, pieredze informācijas meklēšanā, personiskā motivācija.

Informāciju var iegūt visdažādākajos veidos un iestādēs, piemēram, informācijas dienestos, uzziņu dienestos, tiešsaistes firmās, kā arī bibliotēkās.

Lai publiskās bibliotēkas pilnvērtīgi varētu veikt savus uzdevumus, tām jāizzina un jāizanalizē lietotāju informācijas vajadzību spektru.

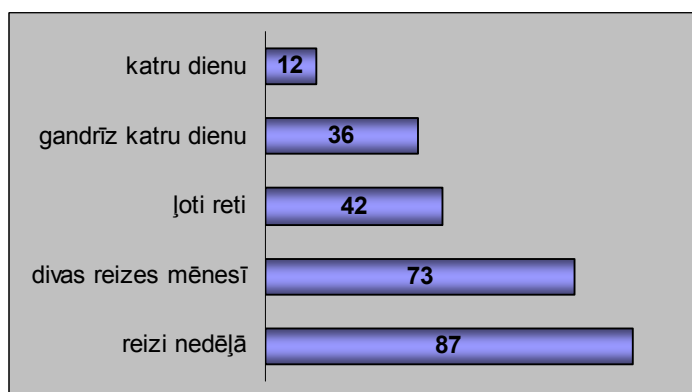
Lai uzzinātu, izvērtētu un analizētu bezdarbnieku informācijas vajadzības, tika sastādīta anketa (skat. 2.pielikumu) un veikta aptauja starp Nodarbinātības valsts aģentūras Rīgas reģionālā filiālē un Rēzeknes filiālē reģistrētiem bezdarbniekiem, kā arī tika anketēti bezdarbnieki Salacgrīvas pilsētā, Limbažu rajona Pāles pagastā, Talsu rajona Pastendē – publisko bibliotēku apmeklētāji. No 250 anketām - 112 anketas aizpildīja Rīgas pilsētas bezdarbnieki, 41 – Rēzeknes bezdarbnieki, 49 Salacgrīvas bezdarbnieki, 31 bezdarbnieks Talsu

rajonā Pastendē un 17 Limbažu rajona Pāles pagasta bezdarbnieki. No visiem respondentiem 118 bezdarbnieki ir vīrieši un 132 – sievietes un vecumā no 18 līdz 62 gadiem. Respondentu sadalījumā pēc vecuma (skat.2.1.att.), vislielākā bezdarbnieku grupa ir vecumā no 46 līdz 62 gadiem – 85 respondenti.

2.1.attēls. Respondentu sadalījums pēc vecuma.

Publisko bibliotēku katru dienu apmeklē 12 un gandrīz katru dienu 36 respondenti (skat.2.2.att.).

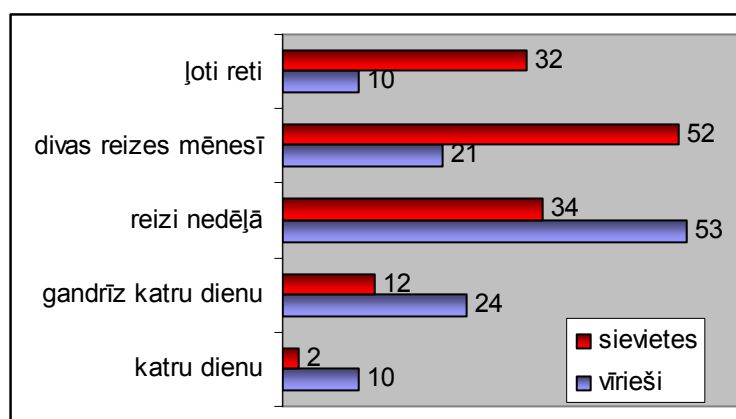

2.2.attēls. Publiskās bibliotēkas apmeklējumu biežums.

Vislielākā respondentu grupa – 87 bezdarbnieki bibliotēku apmeklē vienu reizi nedēļā. 73 bezdarbnieki bibliotēkā iegriežas divas reizes mēnesī. Ļoti reti, bet tomēr bibliotēku apmeklē vēl 42 respondenti. Bieži bibliotēku apmeklējumi liecina par to, ka bezdarbniekiem informācija tās visdažādākajos veidos ir vitāli svarīga.

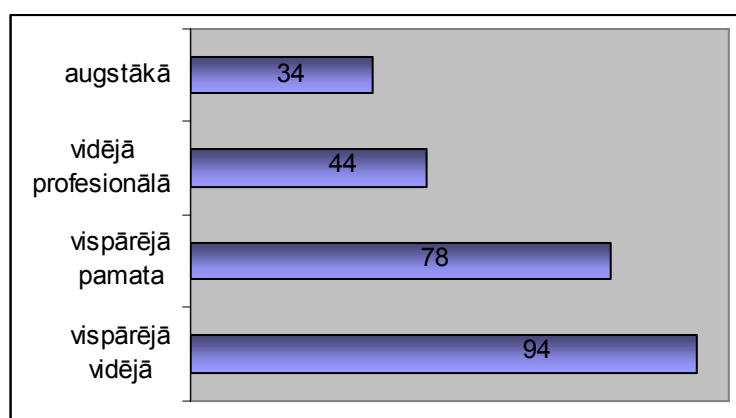
Sadalījumā pēc dzimuma redzam (skat. 2.3. att.), ka aktīvāk bibliotēku apmeklē vīrieši: 10 no viņiem bibliotēku apmeklē katru dienu, 24 – gandrīz katru dienu, 53 – vienu reizi nedēļā un 21 – divas reizes mēnesī. Šo faktu var skaidrot ar to, ka vīrietis ir uzņēmies ģimenes apgādnieka lomu un viņam ļoti svarīgi ir pēc iespējas ātrāk atgriezties darba tirgū. Savukārt, sievietes: divas bezdarbnieces bibliotēkā ierodas katru dienu, 12 – gandrīz katru dienu, 34

bezdarbnieces – vienu reizi nedēļā un 52 – divas reizes mēnesī. Arī sievietes publisko bibliotēku apmeklē samērā bieži, tomēr apmeklējumiem vairāk ir izklaides motīvs.

2.3.attēls. Bibliotēkas apmeklētāju sadalījums pēc dzimuma.

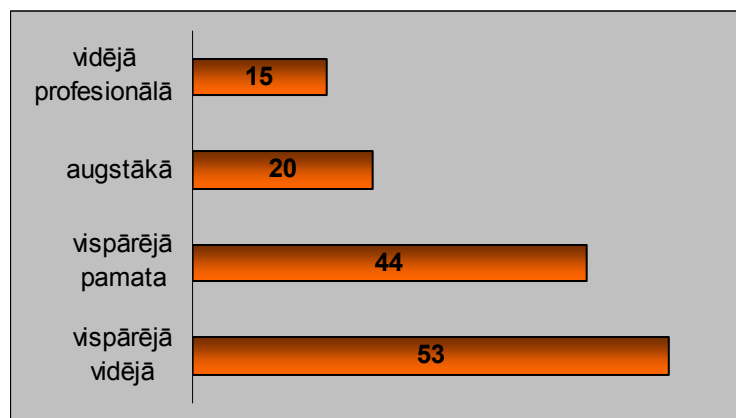
Izvērtējot respondentus pēc izglītības līmeņa redzam (skat. 2.4.att.), ka 94 no respondentiem ir vispārējā vidējā izglītība, 78 – vispārējā pamata izglītība, 44 – vidējā profesionālā izglītība un 34 no aptaujātajiem bezdarbniekiem ir augstākā izglītība.

2.4.attēls. Aptaujāto bezdarbnieku sadalījums pēc izglītības līmeņa.

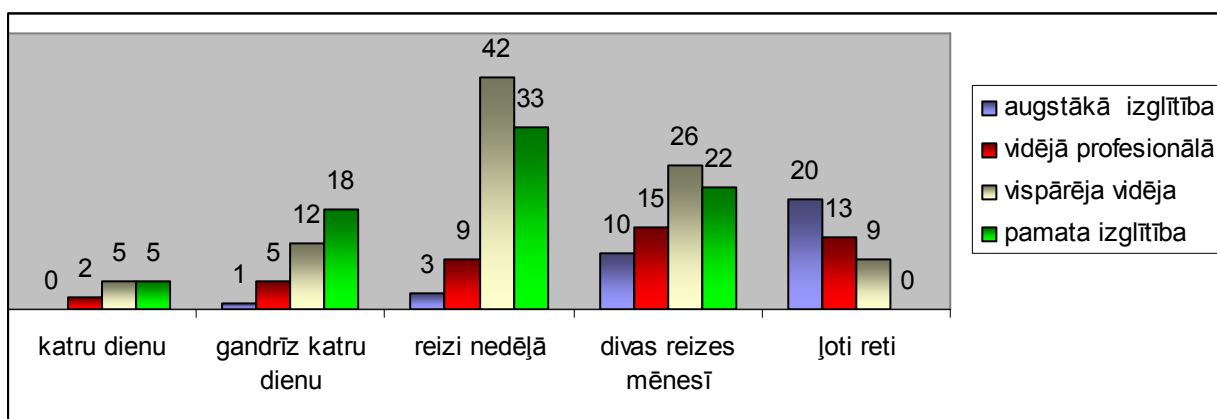
No 250 respondentiem 132 ir bezdarbnieces sievietes. 3.5. attēlā redzams viņu sadalījumu pēc izglītības līmeņa. Tātad lielākai daļai no tām ir vispārējā izglītība. Tas nozīmē, ka viņām nav profesijas un viņas var meklēt tikai mazkvalificētu darbu, kur ir neliels atalgojums. Tādēļ viņas nav motivētas atgriezties darba tirgū.

Arī lielākai daļai respondentu – vīriešu nav profesionālās izglītības, tomēr viņi ir motivēti aktīvi meklēt darbu, jo vīriešu darbs ir labāk apmaksāts un viņiem ir jāuztur ģimeni.

2.5.attēls. Respondentu - sieviešu sadalījums pēc izglītības līmeņa.

Analizējot aptaujas anketu datus var konstatēt sakarību – jo augstāka izglītība respondentam, jo retāk viņš apmeklē bibliotēku (skat.2.6.att.).

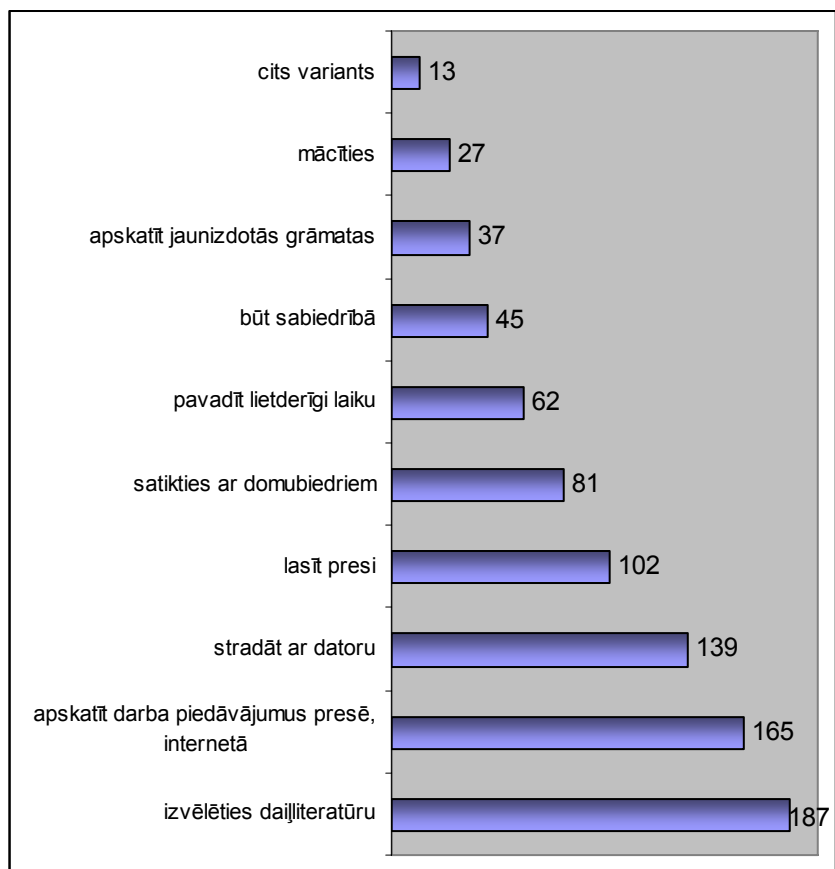

2.6.attēls. Bibliotēkas apmeklējumu biežums, ņemot vērā izglītības līmeni.

Šo situāciju var izskaidrot ar to, ka bezdarbnieki ar profesionālo izglītību bibliotēku apmeklē citu apsvērumu dēļ, kā to dara bezdarbnieki ar vispārējo izglītību. Bezdarbnieks ar profesionālo izglītību nāk uz bibliotēku pēc speciālās literatūras. Bezdarbniekam ir profesija, kuru mainīt viņš nevēlas, tadēļ laikposmā, kamēr nav darba, ir nepieciešams uzturēt un pilnveidot profesionālās zināšanas.

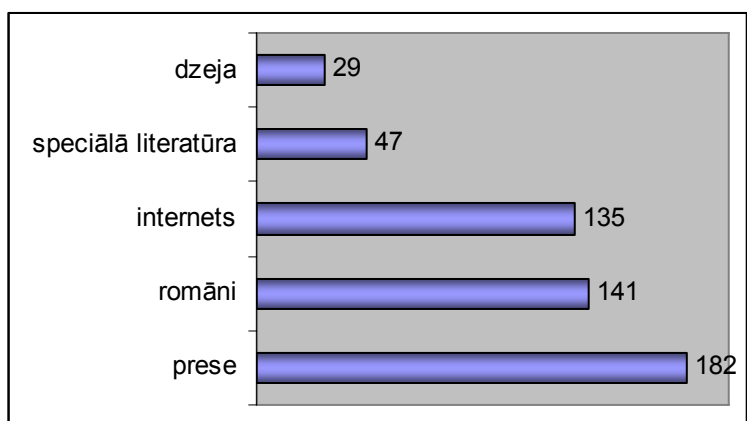
Savukārt, analizējot informāciju aptaujas anketās, redzams, ka bezdarbnieki ar vispārējo izglītību bibliotēku apmeklē visdažādāko apsvērumu dēļ (skat. 2.7.att.).

149 no respondentiem uz bibliotēku dodas, lai izvēlētos daiļliteratūru lasīšanai mājās. 138 bezdarbnieki bibliotēkā strādā ar datoru (raksta CV un pieteikuma vēstules, ko pieprasa darba devēji). 127 no aptaujātajiem bibliotēkā apskata darba sludinājumus jaunākajos preses izdevumos un interneta portālos. 89 respondenti bibliotēkā lasa jaunākos preses izdevumus. Vēl bezdarbnieki uz publisko bibliotēku dodas, lai satiktos ar domubiedriem, lietderīgi pavadītu laiku, macītos, būtu sabiedrībā.

2.7.attēls. Kādēļ bezdarbnieki apmeklē bibliotēku.

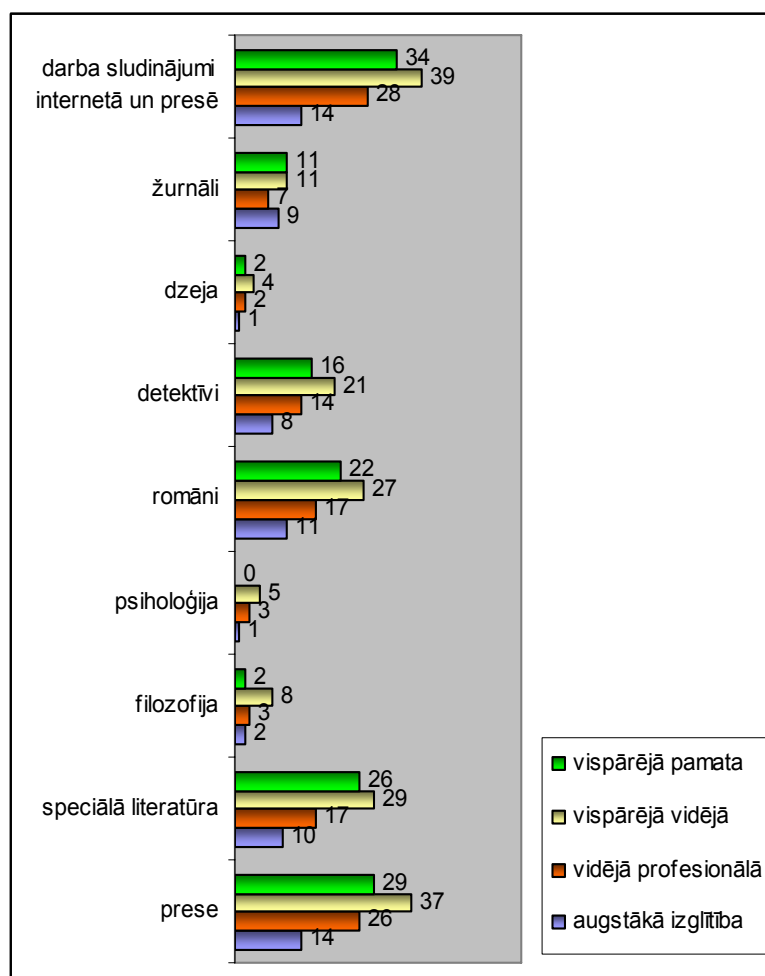
Uz jautājumu *Kādus informācijas avotus bibliotēkā izvēlaties?* 182 respondenti atbild – presi (skat. 2.8.att.). Tas pierāda to, ka bezdarbnieki laikrakstos meklē sludinājumus ar darba piedāvājumiem, kā arī dienas jaunumus. Arī internetā informācija tiek aktīvi meklēta. To atzīmē 135 respondenti. Savukārt 141 respondents atzīmējis, ka izvēlas romānus.

2.8.attēls. Ko vislabprātāk bibliotēkā lasa bezdarbnieki?

Šajā jautājumā bija iespēja izvēlēties vairākus atbilžu variantus. Te var secināt, ka informācija par vakancēm tiek meklēta ļoti aktīvi, bet arī daiļliteratūrai tiek atvēlēta nozīmīga vieta.

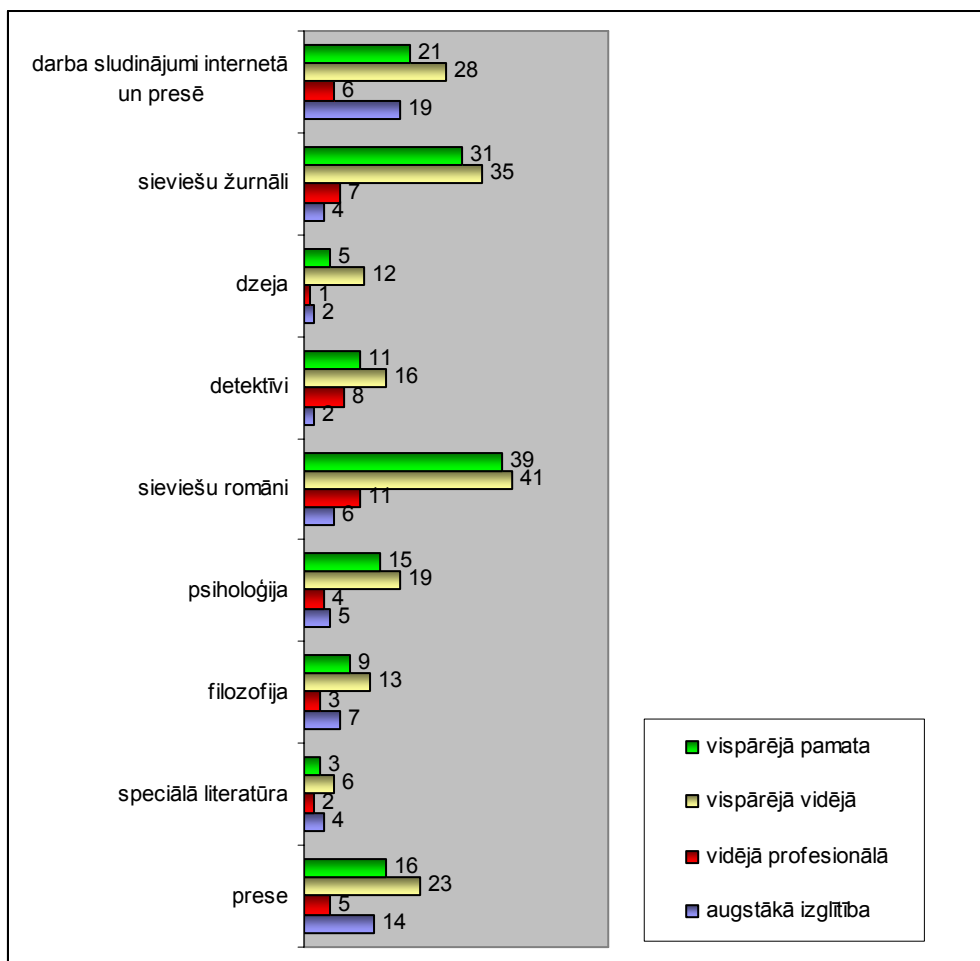
Savukārt, ja salīdzina iepriekšējās anketas rezultātus (skat.1.3.att.), tad var secināt ka bezdarbniekiem ļoti būtiski informācijas avoti ir prese un internets, kas viņiem var sniegt nepieciešamo informāciju par vakancēm u.c.

2.9.attēls. Kādu lasāmvielu un informāciju bibliotēkā izvēlas bezdarbnieki vīrieši.

Bezdarbnieču sieviešu intereses atšķiras no bezdarbnieku vīriešu interesēm (skat. 2.10.att.). 97 respondentes bibliotēkā izvēlas sieviešu romānus lasīšanai mājās. 78 bezdarbnieces bibliotēkā apskata un lasa sieviešu žurnālus. 43 lasītājas priekšroku dod psiholoģijas grāmatām, 32 – interesējas par filozofiju, 37 – lasa detektīvus.

Salīdzinot informāciju 2.9. attēlā un 2.10. attēlā, var secināt, ka vīrieši publiskajā bibliotēkā meklē informāciju par darba sludinājumiem, lasa speciālo literatūru un dienas jaunumus, savukārt sievietes – vairāk tendētas uz izklaidi, relaksāciju.

2.10.attēls. Kādu lasāmvielu un informāciju bibliotēkā izvēlas bezdarbnieces sievietes.

Lasot, apkopojot un analizējot aptaujas anketas, atklājas bezdarbnieku vēlmes un vajadzības – gan informācijas, gan sociālās. Iezīmējas trīs dažāda rakstura vēlmju bloki:

- **izzinošais** – nepieciešamība pēc informācijas;
- **kompensējošais** – bēgšana no realitātes;
- **izklaidējošais** (9).

Izzinošais - nepieciešamība pēc informācijas. Bezdarbniekam ir nepieciešama visdažādākā rakstura informācija:

- *informācija par brīvajām darba vietām* - šādu informāciju bezdarbnieks meklē presē un internetā;
- *informācija par izglītības un tālākizglītības iespējām* - liela daļa bezdarbnieku nevar atrast darbu tikai tādēļ, ka viņu izglītības līmenis ir zems vai arī iegūtā izglītība vairs neatbilst mūsdienu prasībām;

- *nozaru informācija profesionālajai pilnveidei* - visu nozaru speciālisti, lai nezaudētu savas profesionālās kvalitātes, būtu konkurētspējīgi mūsdienu apstākļos, ir spiesti nemitīgi profesionāli pilnveidoties;
- *sociāla rakstura informācija* – bezdarbniekam nozīmīga ir informācija par sociālajiem pakalpojumiem un sociālās palīdzības veidiem, to saņemšanas iespējām un kārtību, saskaņā ar *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu* un *Likumu par sociālo drošību*, informācija par atbalsta centriem, sociālo apdrošināšanu un darba tiesībām.

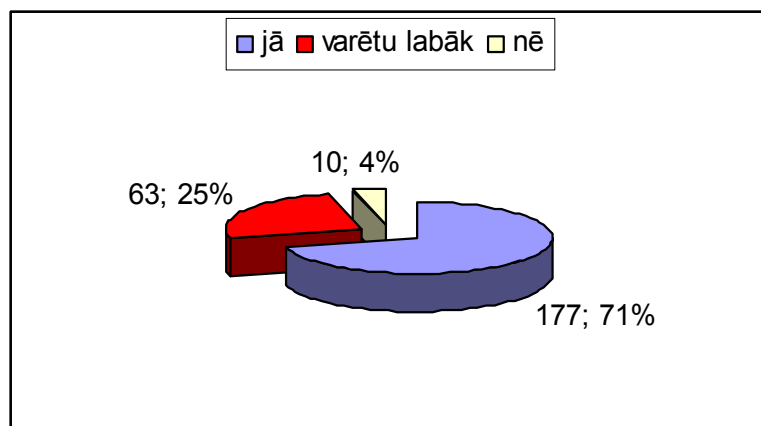
Kompensējošais – bēgšana no realitātes. Cilvēkam esot bezdarbnieka statusā bieži vien rodas psiholoģiska rakstura problēmas. Viņu pārņem mazvērtības komplekss, cilvēks jūtas nevajadzīgs, aizmirsts, jo zūd iespēja pašrealizēties, sevi apliecināt. Kā liecina aptaujas dati, liela daļa bezdarbnieku lasa sieviešu romānus, detektīvus, jo tādējādi viņiem izdodas nokļūt citā pasaulē, dzīvot citu – labāku un vieglāku dzīvi.

Izkraidējošais. Bibliotēka ir publiska iestāde, kur cilvēki var satikties, pārrunāt problēmas, atrast domubiedrus. Nav noteikts laika limits, cik ilgi apmeklētājs var uzturēties bibliotēkā, tāpēc cilvēks var justies brīvi, nākt un iet, kad pats vēlas, vienlaicīgi bezdarbnieks var justies piederīgs bibliotēkas lasītāju lokam.

Izzinošais vēlmju bloks raksturīgs vairāk vīriešiem bezdarbniekiem, savukārt sievietēm bezdarbniecēm raksturīgs gan kompensējošais, gan izklaidējošais vēlmju bloks.

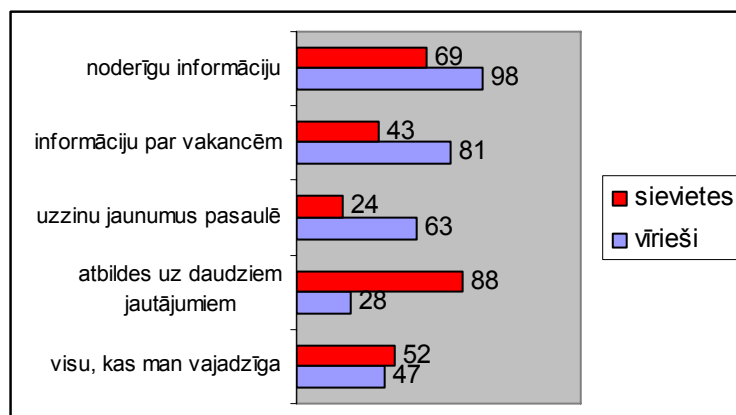
Uz aptaujas anketas jautājumu *Vai Jūs esat apmierināts ar informāciju, ko iegūstat bibliotēkā?* lielākā daļa – 177 bezdarbnieki jeb 71% respondentu atbildēja apstiprinoši (skat. 3.11.att.), 63 jeb 25% respondentu uzskata, ka informācijas kvalitāti un apjomu varētu uzlabot un tikai 10 bezdarbnieki nav apmierināti ar informāciju, ko iegūst apmeklējot publisko bibliotēku.

Tas liecina par to, ka bibliotēkai ir svarīga loma bezdarbnieka informācijas vajadzību apmierināšanai, jo bezdarbnieki dodas tieši uz bibliotēku, lai gūtu sev svarīgu un nepieciešamu informāciju.

2.11.attēls. Bezdarbnieku apmierinātība ar informāciju, ko iegūst bibliotēkā.

Atbildes uz jautājumu *Kā Jūs vērtējat informāciju, ko iegūstat bibliotēkā?* rāda, ka bezdarbnieki bibliotēkā iegūst informāciju, kas viņiem tik ļoti nepieciešama šajā dzīves situācijā (skat.2.12.att.).

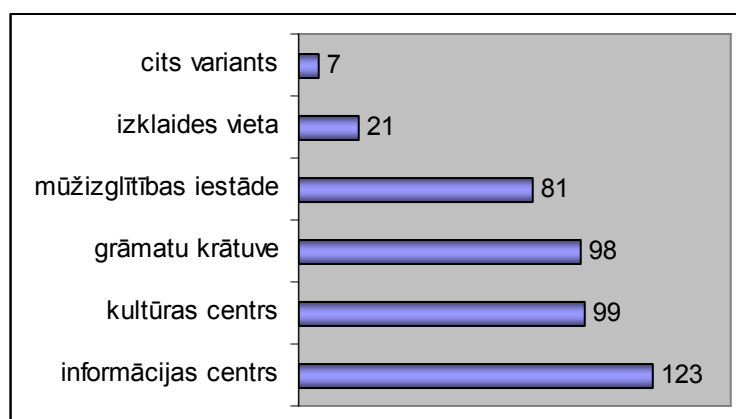
2.12.attēls. Kā Jūs vērtējat informāciju, ko iegūstat bibliotēkā?

Atbildi ‘*visu, kas man vajadzīga*’ izvēlējušies 99 bezdarbnieki no 250 respondentiem, tātad – 39,6% respondentu publiskajā bibliotēkā pilnībā apmierina savas informacionālās vajadzības.

218 bezdarbnieki ir pārliecināti, ka bibliotēka var palīdzēt risināt viņu šābrīža problēmu, t.i. 87,2% respondentu.

Bezdarbnieki publiskajā bibliotēkā jūtas labi – tā uz jautājumu *Kā Jūs jūtaties publiskajā bibliotēkā* atbildējuši 239 respondenti, bet 7 no viņiem gribētu justies vēl labāk (just lielāku komfortu, satikt atsaucīgākus bibliotekārus), savukārt 11 respondenti bibliotēkā nejūtas labi, bet uzskata, ka ir spiesti apmeklēt bibliotēku, jo šobrīd nav citu iespēju iegūt visu nepieciešamo informāciju. Šo 11 atbilžu autori nejūtas labi ne tikai bibliotēkā, bet, kā var noprast pēc viņu atbildēm, šobrīd viņi pārdzīvo milzīgu stresu, viņi ir neapmierināti ar dzīvi, ar šābrīža situāciju un arī ar sevi.

Uz jautājumu *Kas, Jūsaprāt, ir bibliotēka?* - 123 respondenti atbildēja – *informācijas centrs* (skat. 2.13. att.). 21 respondents bibliotēku uzskata par izklaides vietu. Interesanti, ka 2 respondenti norāda, ka bibliotēka ir vieta, kur viņi vēlētos strādāt.

2.13.attēls. Kas ir bibliotēka?

Respondentu izteiktās domas - *Bibliotēkas nozīme Jūsu dzīvē šobrī, kad nav darba...* (skat. 2.1.tabula).

2.1.tabula. Bibliotēkas nozīme bezdarbnieka dzīvē.

Variants	sievietes	vīrieši
...tā ir vieta, kur vienmēr vari justies gaidīts	36	28
...tā ir vieta, kur var atpūsties no ikdienas problēmām	71	43
...bibliotēkā var lietderīgi pavadīt laiku	34	72
...šobrīd vienīgā iespēja izglītoties un pilnveidoties	51	66
Cits variants:	7	3
...atnākot uz bibliotēku, nejūtos vientuļi	2	
...te es satieku savus <i>bēdubrāļus</i> , varu <i>padalīties...</i>		1
...logs uz pasauli	1	1
...pateicoties bibliotēkai, vēl esmu <i>pie pilna prāta</i>	1	
...uz bibliotēku nāku kā uz darbu, jo nav jau citur kur iet		1
...bibliotēkā vienmēr kāds tevi uzklausīs	1	
...esmu atklājusi bibliotēku priekš sevis, agrāk, kad strādāju, nekad te neiegriezos	1	
...omulīga gaisotne, varu aizgaiņāt drūmās domas	1	

Apkopojot respondentu viedokļus par bibliotēkas nozīmi viņu šābrīža situācijā, var secināt, ka bibliotēka ir sociāla iestāde ar lielu nozīmi vietējai sabiedrībai.

Atbildot uz jautājumu: *Vai Jūs vēlaties, lai bibliotēkā tiktu rīkoti pasākumi bezdarbniekiem?*, neliela daļa respondentu, tas ir, 31 respondents neuzskata, ka bibliotēkai

vajadzētu organizēt pasākumus bezdarbniekiem. 27 bezdarbnieki atzīmē, ka šādus pasākumus jau organizē NVA, savukārt, 19 no viņiem uzsver, ka bibliotēkā nevēlas domāt par savām problēmām.

Taču 219 bezdarbnieki – 87,6% respondentu – vēlētos, lai bibliotēkā tiktu rīkoti pasākumi bezdarbniekiem: informatīvas lekcijas par darbu ārzemes, sociāliem jautājumiem, tikšanās ar psihologu, kursi: datormācība, svešvalodas. Bezdarbnieki atzīme, ka bibliotēka ir „draudzīga” iestāde, tajā nevalda oficiālā gaisotne, kāda tā ir citās valsts iestādēs.

Apskatot respondentu ierosinājumus bibliotēkas darba uzlabošanai, kas ietvertu bezdarbnieku, kā lasītāju grupas, apkalpošanu (skat 2.2.tabula), redzams, ka bezdarbniekiem visvairāk ir nepieciešams psihologa padoms un palīdzība.

2.2.tabula. Respondentu priekšlikumi.

Priekšlikums	Respondentu skaits
Apkopotas vakances, vakanču mapes	27
Apkopota informācija par bezdarbniekiem svarīgiem jautājumiem (pabalsti, sociālā palīdzība, CV un pavadvēstules piemēri u.c.)	41
Informatīvas tematiskas (darbs ārzemēs, sociāli jautājumi, mācību iestādes, perspektīvas nozares un profesijas) stundas, lekcijas	57
Iespēja apgūt datormācības pamatus	43
Iespēja apgūt angļu (vācu) valodu	36
Iespēja tikties individuāli ar psihologu, arī publiskas psihologa lekcijas	76
Iespēja brīvprātīgi strādāt bibliotēkā (piem., iznēsāt grāmatas lasītājiem – pensionāriem uz pagasta attālākajām mājām u.c.)	8
Kafijas vai tējas tase	23

Respondentu priekšlikumi ataino viņu vēlmes. Bibliotēkām jārespektē bezdarbnieka vēlmes un vajadzības, jo publiskā bibliotēka ir vērti uz zināšanām un dažādību, kā arī pārmaiņu katalizators un veicinošs spēks mācībām (22).

Īpaši atbalstāma ir bezdarbnieku vēlme bibliotēkā apgūt datormācību. Lai īstenotu šo pasākumu, publiskajām bibliotēkām jāsadarbojas ar citām valsts institūcijām, pašvaldībām.

Dzīvojot nepārtrauktā stresā, bezdarbniekiem ir nepieciešamība pēc psihologa palīdzības. Ņemot vērā to, ka bezdarbnieki daudz lasa, bibliotēkās varētu ieviest biblioterapijas pakalpojumu.

Ir zināms labas grāmatas dziednieciskais efekts, un daudzi, arī bezdarbnieki, ķeras pie grāmatām, meklējot mierinājumu, iedvesmu, zināšanas vai atpūtu. Bieži vien, lai palīdzētu tikt

galā ar problēmām un pārvarēt krīzi vai veicinātu personisko izaugsmi, grāmatas iesaka garīgas aprūpes speciālisti.

Biblioterapija, ir lasīšana, kuras ietekmē indivīds gūst sev nozīmīgu emocionālu vai intelektuālu pieredzi, kas pozitīvi ietekmē un maina viņa pasaules redzējumu, attieksmi un uzvedību. Proti, tai ir terapeitisks efekts.

Labākajās psihiatriskajās klīnikās Eiropā jau 18.gadsimtā tika organizētas bibliotēkas, gadsimtu vēlāk – arī ASV un citviet pasaulē. 19.gadsimta vidū biblioterapija kļuva aizvien populārāka un tika pielietota visdažādāko problēmu un psiholoģisko traucējumu gadījumos, turklāt gan individuālajā, gan grupu darbā, arī alkohola un narkotiku atkarības, baiļu, sēru, depresijas, strādājot ar personisko izaugsmi, vērtībām u.c. (30).

Arī Latvijas publiskajām bibliotēkām vajadzētu pārņemt šo bibliotekārās apkalpošanas pieredzi, kas vēl joprojām tiek praktizēta ne tikai citviet pasaulē, bet arī kaimiņvalstī Lietuvā.

Secinājumi

Zema izglītība neveicina lietotāja vajadzību pēc redzesloka paplašināšanas, tādēļ šiem lietotājiem ir nelielas prasības pēc informācijas. Savukārt, jo izglītotāks ir cilvēks, jo lielāka apjoma un sarežģītāka informācija viņam ir nepieciešama. Ja cilvēkam ir profesija, tad tas dod viņam ne vien vairāk iespēju, bet arī izvirza prasības pēc jaunākās informācijas.

Apkopojot respondentu viedokļus par bibliotēkas nozīmi viņu šābrīža situācijā, var secināt, ka bibliotēka ir sociāla iestāde ar lielu nozīmi cilvēkam, kas zaudējis darbu.

87,6% respondentu – vēlētos, lai bibliotēkā tiktu rīkoti pasākumi bezdarbniekiem. Bezdarbnieki atzīme, ka bibliotēka ir „draudzīga” iestāde, ka tā var palīdzēt risināt viņu šā brīža problēmu.

Publiskajām bibliotēkām te paveras jauna iespēja aktīvi piedalīties sabiedrības veidošanas procesā, jo bibliotēku rīcībā ir resurss – informācija, kas ir pamats, lai rosinātu domas un darbus, tā palīdz risināt problēmas, kā arī maina cilvēku attieksmi, domāšanu un dzīvesveidu.

3. PUBLISKĀS BIBLIOTĒKAS LOMA BEZDARBNIEKA DZĪVĒ

Bibliotēkas misijas būtība izpaužas nepieciešamībā savest kopā personības un zināšanas ar mērķi – lai šīs zināšanas radītu garīgu, intelektuālu, ekonomisku un sociālu labumu (27).

Zināšanu un garīguma meklējumu ceļā bibliotēkai ir nenovērtējama loma. Īpaši tas sakāms par pašvaldību publiskajām bibliotēkām pagastos, kur bibliotēka parasti ir vienīgais kultūras un informācijas centrs (24).

Turpmāk aplūkosim publisko bibliotēku vadlīnijas, pamatnostādnes un uzdevumus saskaņā ar Latvijas Bibliotēku likumu, valsts programmu *Sabiedrības integrācija Latvijā*, *UNESCO publisko bibliotēku manifestu*, *Kopenhāgenas deklarāciju*, *PULMAN digitālajām vadlīnijām*, lai noskaidrotu – vai bezdarbnieki, kā sociālā riska grupa, tiek izdalīta atsevišķi bibliotekārajā apkalpošanā.

Kā arī tiks analizēti Latvijas publisko bibliotēku darbības 2005.gada pārskati, lai izzinātu šābrīža situāciju valstī – vai bezdarbnieki, kā specifiska publiskās bibliotēkas lietotāju grupa, saņem speciālus bibliotekāros pakalpojumus.

3.1. Publisko bibliotēku pamatnostādnes iedzīvotāju bibliotekārajā apkalpošanā

Latvijas Bibliotēku likuma pamatnostādnes. *Bibliotēku likums* nosaka sabiedriskās attiecības bibliotēku darbības jomā Latvijā, norādot bibliotēku darbības uzdevumus, pienākumus, tiesības, finansējumu, bibliotēku sistēmu, ka arī bibliotēkas lietotāju un darbinieku tiesības un pienākumus.

Bibliotēku krājumā esošie iespaiddarbi, elektroniskie izdevumi un citi izdevumi ir pieejami ikvienai personai bibliotēkas noteiktajā kārtībā.

Valsts un pašvaldību bibliotēkās lietotāja apkalpošana un bibliotēkas informācijas sistēmu izmantošana ir bez maksas.

Saskaņā ar *Bibliotēku likuma* 15.pantu katras bibliotēkas pienākumi ir:

- nodrošināt brīvu pieejamību Nacionālajam bibliotēku krājumam un informācijas sistēmai;
- radīt iespēju bibliotēkas lietotājiem izmantot bibliotēku pakalpojumus neatkarīgi no viņu dzimuma, vecuma, rases, tautības, fiziskā stavokļa, dzīvesvietas un citiem faktoriem, ka arī veidot atbilstošu bibliotēkas lietošanas aprīkojumu personām ar kustību un redzes traucējumiem;
- rūpēties par jaunu informācijas tehnoloģiju ieviešanu bibliotēkā;
- darīt pieejamu bibliotēkas lietotājiem valsts un pašvaldību institūciju sagatavoto un publicēto informāciju.

Bibliotēkas lietotājs ir ikviens juridiskā vai fiziskā persona, kas izmanto bibliotēkas pakalpojumus – skaidrots *Bibliotēku likuma* 22.pantā.

Bibliotēkas lietotāja tiesības nosaka *Bibliotēku likuma* 23.pants:

- bez ierobežojumiem izmantot bibliotēkas krājumu un informācijas sistēmu;
- saņemt pilnīgu informāciju par bibliotēkas krājumu un informācijas sistēmu;
- saņemt lasīšanai iespieddarbus un citus dokumentus vai to kopijas no bibliotēkas krājuma vai saņemt tos no citu, arī ārvalstu, bibliotēku krājumiem, ja attiecīgajā bibliotēkā pasūtīto dokumentu nav;
- izmantot citus bibliotēkas piedāvātos pakalpojumus;
- iepazīties ar bibliotēkas lietošanas noteikumiem;
- piedalīties bibliotēkas darba organizatorisko jautājumu risināšanā un bibliotekāru profesionālo organizāciju darbā (3).

Tātad, kā norādīts *Bibliotēku likumā*, bezdarbnieks bez ierobežojumiem var izmantot bibliotēkas krājumu un informācijas sistēmu bez maksas, kas ir ļoti būtiski periodā, kad cilvēks nestrādā.

Valsts programma Sabiedrības integrācija Latvijā. Savukārt, Valsts programmā *Sabiedrības integrācija Latvijā* ir iekļauts projekts bibliotēku pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai sabiedrības sociāli neaizsargātajai daļai, kā arī līdzdalība maznodrošināto, tajā skaitā arī bezdarbnieku sociālo problēmu risināšanā.

Latvijas valsts un Latvijas tautas attīstības interesēs ir līdzvērtīgu darba, ienākumu, sociālās un kultūras dzīves iespēju nodrošināšana visiem Latvijas iedzīvotājiem. Šādai sabiedrībai jābalstās uz cilvēktiesību un brīvību, kultūras un reliģijas atšķirību respektēšanu, sociālā taisnīguma ievērošanu. Sevišķa uzmanība jāvelta sociālās atstumtības riska mazināšanai.

Sabiedrības sociālās integrācijas mērķi:

- radīt sabiedrību ar vienlīdzīgām iespējām visiem;
- palielināt indivīdu un iedzīvotāju grupu sociālās līdzdalības iespējas;
- nodrošināt sabiedrības locekļiem vienlīdzīgas iespējas piekļūt informācijas resursiem un veidot pilnvērtīgu dzīvi;
- sekmēt sabiedrības vidusslāņa veidošanos.

Galvenie rīcības virzieni ir nodarbinātības veicināšana, nabadzības ierobežošana un izglītības attīstība. Sava loma valsts programmas īstenošanā ir arī bibliotēkām:

- valsts un pašvaldību finansēto bibliotēku pamatpakalpojumi ir bez maksas pieejami visiem;
- bibliotēka sniedz informāciju visos cilvēka posmos un visās cilvēka darbības jomās;
- bibliotēka atbalsta izglītības, tālākizglītības un mūžizglītības vajadzības.

Bibliotēkās nepieciešams veikt šādus pasākumus:

- ieviest modernās tehnoloģijas un nodrošināt iespēju maznodrošinātiem cilvēkiem izmantot datorus, internetu;
- veikt datoru iemaņu apmācību;
- organizēt grupu sociālā kontakta pasākumus, lai palīdzētu pārvarēt sociālo depresiju;
- nodrošināt valsts nozīmes sociālās sfēras informācijas pieejamību.

Valsts programma *Sabiedrības integrācija Latvijā* paredz īstenot šādus pasākumus:

- nodrošināt bibliotēku pieejamību un bezmaksas pakalpojumus valsts un pašvaldību finansētās bibliotēkās sociāli neaizsargātām grupām, tajā skaitā arī bezdarbniekiem;
- bibliotēkās veikt publicitātes darbu, lai iesaistītu šīs grupas bibliotēku pakalpojumu izmantošanā;
- bibliotēkās strādāt pie speciālu pakalpojumu un pasākumu piedāvājuma izveides (31).

Tātad publiskajām bibliotēkām vajadzētu izstrādāt un ieviest speciālus pakalpojumus un pasākumus arī bibliotēkas lietotāju grupai – bezdarbniekiem un veikt publicitātes darbu, lai iesaistītu vairāk bezdarbnieku bibliotēku pakalpojumu izmantošanā.

Arī VVBIS (Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma) (32) norādīts, ka bibliotēkām ir jāklūst par vietām, kurās tiek sniegts universālais informācijas pakalpojums *visiem* Latvijas iedzīvotājiem. Bibliotēkās ir jānodrošina pieeja valsts nozīmes informācijai; biznesa, finanšu, tirgus, preču informācijai; zinātniskai, tehniskai, tehnoloģiskai, ekonomiskai u.tml. informācijai; vispārējai uzziņu un atpūtas informācijai, kā arī kārtējām ziņām.

Tādēļ Nacionālās programmas *Informātika* (19) realizācijas pamats nosprausto mērķu sasniegšanai ir universālā informācijas pakalpojuma nodrošinājums valstī. Universālajam informācijas pakalpojumam ir jānodrošina pieeja informācijai:

- katram sabiedrības loceklim saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto kārtību;
- bez diskriminācijas atsevišķām sabiedrības grupām vai valsts reģioniem;
- nepārtraukti un labā kvalitātē;
- par sociāli pieņemamu cenu.

Universālais informācijas pakalpojums attiecas uz jebkuras informācijas (teksta, datu, skaņas, attēla u.c.) elektronisku piegādi, tas var būt interaktīvs vai sniegts uz pieprasījumu. Universālais informācijas pakalpojums ietver arī bibliotēku un uzziņu pakalpojumus – katalogu, datu bazu u.c. informācijas avotu, parlūksistēmu, dokumentu piegādes sistēmu izmantošanu.

Publiskajās bibliotēkās ieviešot universālo informācijas pakalpojumu, arī bezdarbniekiem būs iespēja saņemt nepieciešamo informāciju.

UNESCO publisko bibliotēku manifesta pamatnostādnes. Latvijas publiskajām bibliotēkām jāstrādā saskaņā arī ar starptautiskajām bibliotekārās darbības pamatnostādnēm. Kā teikts *UNESCO publisko bibliotēku manifestā*: sabiedrības un indivīda brīvība, uzplaukums un

attīstība ir cilvēces pamatvērtības. Tās var iegūt tikai labi informēti pilsoņi, izmantojot savas demokrātiskās tiesības un aktīvi piedaloties sabiedrības dzīvē. Sabiedrības locekļu līdzdarbošanās un demokrātijas attīstība ir atkarīga no pietiekamas izglītības, kā arī no brīvas un neierobežotas pieejas zināšanām, idejām, kultūrai un informācijai.

Publiskā bibliotēka, būdama vietējais zināšanu ieguves avots, nodrošina pamatnosacījumus atsevišķu pilsoņu un sociālo grupu mūžizglītībai un iespējai patstāvīgi pieņemt lēmumus, kā celt savu kultūras līmeni.

Publiskās bibliotēkas pakalpojumi ir vienādi pieejami visiem neatkarīgi no vecuma, rases, dzimuma, reliģijas tautības, valodas vai sociālā stāvokļa.

Tātad arī bezdarbnieki kā mūsu sabiedrības daļa un noteikta sociāla grupa ir tiesīgi saņemt publiskās bibliotēkas pakalpojumus.

Cilvēkiem visās vecuma grupās bibliotēkā jāatrod viņu vajadzībām atbilstoši materiāli. Krājumos un pakalpojumu klāstā jāiekļauj visu veidu atbilstošie līdzekļi un modernās tehnoloģijas, kā arī tradicionālie avoti. Būtiska ir to atbilstība augstām kvalitātes prasībām, vietējām vajadzībām un apstākļiem (29).

Tātad publiskajām bibliotēkām, komplektējot krājumu, nevajadzētu aizmirst ietvert informāciju, kas ir nepieciešama cilvēkam, kurš ir palicis bez darba.

Publiskās bibliotēkas pakalpojumu pamatā jābūt šādiem galvenajiem uzdevumiem, kas ir saistīti ar informāciju, izglītību un kultūru un lieti noder cilvēkiem bezdarba situācijā :

- sekmēt visu līmeņu individuālo izglītību un pašizglītošanos, kā arī oficiālo izglītību;
- nodrošināt iespējas personības radošai attīstībai;
- nodrošināt sabiedrības pieeju visa veida informācijai;
- attīstīt lasītāju informācijas prasmes un iemaņas darbā ar datoru;
- sniegt atbalstu un līdzdarboties visām vecuma grupām paredzētajos izglītojošos

pasākumos un programmas un rosināt šādu pasākumu organizēšanu.

Ja bezdarbnieks varēs izmantot visas šīs iespējas, tad tas sekmēs viņa ātrāku atgriešanos darba tirgū, iespēju kļūt par darba ņēmēju.

Publiskās bibliotēkas pamatuzdevumi Kopenhāgenas deklarācijā. Publiskās bibliotēkas pamatuzdevumi formulēti arī *Kopenhāgenas deklarācijā*, kas tika pieņemta Kopenhāgenas konferencē 1999.gada 14.-15.oktobrī. Starp šiem pamatuzdevumiem ir tādi, kas tieši un netieši ietekmē bezdarbnieku dzīves kvalitāti, attīstību un pēc iespējas ātrāku atgriešanos darba tirgū.

Demokrātija un pilsoniska sabiedrība. Piedāvājot brīvu un vienlīdzīgu iespēju visiem piekļūt augstas kvalitātes informācijai, publiskajām bibliotēkām ir stratēģiska iespēja uzlabot iedzīvotāju demokrātiskās iespējas informācijas sabiedrībā.

Ekonomiskā un sociala attīstība. Nodrošinot vietējās sabiedrības vajadzībām atbilstošus informācijas pakalpojumus, publiskās bibliotēkas sniedz atbalstu vietējās sabiedrības attīstībā. Publiskās bibliotēkas ir nozīmīgi līdzekļi, lai samazinātu nevienlīdzību informācijas pieejamībā Eiropas Savienības iedzīvotāju vidū.

Mūžizglītība. Balstoties uz izvērstu informācijas nodrošinājuma tīklu, kas aptver visu Eiropu un izmaksu ziņā efektīvu infrastruktūru, publiskās bibliotēkas rūpējas par mūžizglītību un nodrošina optimālu pieeju zināšanām, kuras sniedz virtuālais bibliotēku tīkls (13).

Ja bezdarbnieks saņems brīvu un vienlīdzīgu iespēju piekļūt augstas kvalitātes informācijai, tādējādi tiks samazināta pastāvošā nevienlīdzība informācijas pieejamībā, kas nesekmē bezdarba problēmas atrisinājumu.

PULMAN vadlīnijas. Kā norādīts *PULMAN vadlīnijās* (22), šobrīd sabiedrībā notiek lielas strukturālas izmaiņas, kuras, lai gan labvēlīgas vairumam cilvēku, tomēr var novest pie jauna nabadzības un sociālās atstumtības riska īpaši neaizsargātās sabiedrības grupās, tajā skaitā: izmaiņas darba tirgū sakarā ar globalizāciju un ļoti straujo virzību uz zināšanām balstītu sabiedrību.

Vienota Eiropa var likt lietā tos bagātos cilvēkkapitāla resursus un prasmes, kas pašlaik vēl ir nepietiekami izmantoti un, kuri Eiropas Savienībā ir fokusēti vairāk uz lielo biznesu nevis uz indivīdu.

Informācijas tehnoloģijas un tiešsaistes pakalpojumi ir liels potenciāls, lai sagrautu tradicionālās barjeras, kuras ierobežo sabiedrības atstumtos, tajā skaitā, arī cilvēkus, kas ir palikuši bez darba un iztikas līdzekļiem. Jaunas tehnoloģijas var kalpot vienlīdzīgākai un radošākai zināšanu izplatīšanai. Tas dod ātrāku un vienkāršāku pieeju publiskiem pakalpojumiem.

Publiskās bibliotēkas sniedz lielu un nozīmīgu labumu sabiedrībai. Tās ir informācijas pieejas punkti, kas atvērti ikvienam, kam informācija ir nepieciešama, lai risinātu sarežģītas savas dzīves problēmas, piemēram, bezdarba problēmu. Aizstāvojot un veicinot demokratisku līdzdalību, publiskajai bibliotēkai jāstrādā īpaši ar grupām, kurām ir specifiskas vajadzības.

Publiskās bibliotēkas ir unikālas: tās ir pieejamas, draudzīgas un patīkamas. Tās sniedz unikālu resursu un pakalpojumu dažādību un ietver sevī vērtības, kas nepieciešamas ieguldījumam sociāli iekļaujošā sabiedrībā, - droša, atbalstoša sabiedriska vieta, kurā laipni gaidīti visi uz vienlīdzīgiem noteikumiem. Publiskā bibliotēka ir vērti uz zināšanām un dažādību, kā arī pārmaiņu katalizators un veicinošs spēks mācībām.

Publisko bibliotēku loma mūžizglītības procesā 1998.gadā tika formulēta ka prioritāte sadarbībai Eiropas ietvaros. Publiskās bibliotēkas ir neformālas izglītošanās galvenie centri. Kā integrēts pakalpojuma saņemšanas punkts, bibliotēka piedāvā saturu, apmācību un atbalstu

katram. Publiskā bibliotēka veicina personības attīstību sociālā kontekstā, un tās dod tiešu ieguldījumu dzīves kvalitātes uzlabošanā. Publisko bibliotēku nozīmīgā loma pilnīgi atbilst pamatuzdevumiem *Mūzizglītības memorandā* (17).

Tādējādi, bibliotēkām galvenais uzdevums – būt pamatā izglītībai tās plašākā nozīmē, gan formāli kā oficiālai iestādei, gan neformāli – vietējai sabiedrībai. Tas jo īpaši svarīgi ir bezdarbniekiem, kuriem nepieciešams pilnveidot zināšanas, lai bezdarba periodā nezaudētu savas profesionālās kvalitātes.

Cilvēkiem, jo īpaši bezdarbniekiem, ir svarīgi justies kā vietējās sabiedrības daļai. Publiskās bibliotēkas var dot nozīmīgu ieguldījumu sociālās iesaistītības veicināšanā tādos veidos, kas novērš nevienlīdzību, palīdzot pilnveidot indivīdu.

Arī *PULMAN vadlīnijās* teikts, ka publiskajās bibliotēkās nepieciešamas izmaiņas, lai akceptētu pozitīvus pasākumus sociālajai iesaistītībai (22). Bibliotēka var sekmēt cīņu pret sociālo atstumtību:

- izvirzot sociālo iesaistītību par savu pakalpojumu prioritāti;
- veidojot speciālus pakalpojumus;
- konsultējot un iesaistot sociāli atstumtās grupas;
- pārdefinējot personāla lomu, lai tā kļūtu sociāli atbildīgāka un izglītojošāka;
- izmainot publisko bibliotēku tēlu, lai padarītu šīs iestādes aicinošākas sociāli atstumtajām grupām;
- veidot sadarbību ar citām iestādēm, lai pilnveidotu un sniegtu pakalpojumus;
- izmantot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas, lai nodrošinātu pakalpojumus, kas vērsti uz sociāli atstumto grupu vajadzībām

Publisko bibliotēku pārkārtošanas pamatā ir pāreja no „tipisko” lasītāju iespējamām interesēm uz reālām un konkrētām visu apkalpes rajona iedzīvotāju kontingenta vajadzībām (10). Katrai bibliotēkai ir nepieciešams apzināt savas lietotāju grupas, lai bibliotēka varētu sniegt kvalitatīvus informācijas pakalpojumus, atbilstošus katrai grupai.

Katra grupa iedalās pēc sociālā stāvokļa, pēc nodarbinātības, pēc prioritātēm. Katra mērķgrupa prasa no bibliotēkas savu pieeju un pakalpojumu paketi. Bibliotēkai svarīgi ir panākt lietotāju maksimālu apmierinātību. Šo uzdevumu var veikt, orientējoties tikai uz bibliotēkas lietotāju. Bibliotēku piedāvājumam jaatbilst lietotāju prasībām. Lietotāju vēlmes un intereses var noskaidrot tikai ar objektīvu datu palīdzību, nepieciešama precīza tirgus pārzināšana. Bibliotēkas lietotāju apmierinātība un bibliotēkas izmantošanas optimizācija nodrošina, lai bibliotēkas pakalpojumi kļūtu neaizstājami visplašākai vietējai sabiedrībai (6).

Tā kā publiskā bibliotēka ir pakalpojumu sniedzēja iestāde, kas saskaņā ar sabiedrisko pasūtījumu un ar publisko finansējumu nodrošina visām iedzīvotāju grupām pieeju izglītībai,

kultūrai un informācijai, kā arī veido un sniedz ikdienā nepieciešamās zināšanas, tad tā ir svarīgs faktors cilvēkkapitāla radīšanā (15).

Pašvaldību publisko bibliotēku loma strauji paplašinās – tās kļūst par nozīmīgiem vietējās sabiedrības informācijas un komunikācijas centriem (7).

Publiskajai bibliotēkai integrācijai informācijas sabiedrībā tiek izvirzītas šādas galvenās funkcijas:

- bibliotēka – kultūras centrs;
- bibliotēka – izglītības un tālākizglītības centrs;
- bibliotēka – galvenais vietējās sabiedrības informācijas centrs;
- bibliotēka – sociālais centrs.

Tāpat kopējie procesi publisko bibliotēku attīstībā iezīmē kā daudzfunkcionālu centru. Tas ir ļoti svarīgi visām publiskās bibliotēkas lietotāju grupām, bet īpaši bezdarbniekiem, jo viņiem bezdarba periodā nepieciešama ne tikai informācija, bet arī sociālais atbalsts.

3.2. Latvijas publisko bibliotēku piedāvājums bezdarbniekiem

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes literatūras lasītavā martā un aprīlī bija apskatāma izstāde *Latvijas publisko bibliotēku 2005. gada darba pārskati*. Lai noskaidrotu, vai Latvijas publiskajās bibliotēkās bezdarbnieki tiek izdalīti kā atsevišķa lietotāju grupa un vai bibliotēkas piedāvā viņiem speciālus pakalpojumus – tika izpētīti visi 33 iesniegtie Latvijas pašvaldību publisko bibliotēku pārskati (sarakstu skat. 3.pielikumā).

Visās publiskajās bibliotēkās starp to lietotājiem ir bezdarbnieki, bet tikai retā no aplūkotojumiem pārskatiem, redzams, ka viņi bibliotēkās tiek reģistrēti kā atsevišķa bibliotēkas lietotāju grupa. Piemēram, Limbažu rajona Viļķenes bibliotēkā no reģistrētajiem lietotājiem 12% ir bezdarbnieki. Un tas pierāda, ka bezdarbnieki ir liela daļa no bibliotēkas lietotāju kopskaita.

Lasot pārskatus, redzams, ka vairākās bibliotēkās ir interešu klubi, piemēram, sieviešu klubiņš, dāmu klubs, pensionāru klubs, represēto klubs, bērnu lasītāju pulciņš, taču nevienā no Latvijas publiskajām bibliotēkām nav bezdarbnieku interešu klubs.

Daudzas publiskās bibliotēkas norāda, ka visvairāk pieprasītās uzziņas un informācija ir par juridiskiem jautājumiem, politiku, ekonomiku, psiholoģiju, pedagoģiju, izglītības iespējām. Tā ir informācija, kas tik vitāli svarīga ir arī cilvēkam, kurš meklē darbu un tas liecina par to, ka starp šiem bibliotēkas lietotājiem ir arī bezdarbnieki.

Iepazīstoties ar Latvijas publisko bibliotēku pārskatiem, var konstatēt, ka Latvijā tomēr ir bibliotēkas un bibliotekāri, kuri izrāda savu iniciatīvu, lai palīdzētu bezdarbniekiem. Piemēram,

Liepājas rajona Grobiņas pagasta 1. bibliotēkas bibliotekāre darbojas kā pieaugušo izglītības koordinators savā pagastā: informē iedzīvotājus par kursiem, mācībām; veic aptaujas, interešu izpēti; sniedz individuālas konsultācijas darba meklētājiem. Šajā bibliotēkā ir veikta iedzīvotāju izglītošanas, interešu izpēte; izveidota datu bāze, kas turpmāk kalpos iedzīvotāju interešu nodrošināšanai – kursu, lekciju, semināru organizēšanai.

Savukārt Medzes pagasta bibliotēkā 2005. gada nogalē tika organizēts pasākums *Kā un kur meklēt darbu*, sadarbībā ar PKIVA Liepājas filiāles lektori, organizēti divi lekciju cikli bezdarbniekiem. Šajā bibliotēkā tika veikta arī iedzīvotāju aptauja, lai uzzinātu, kāda veida nodarbībās viņi vēlas piedalīties. Medzes pagasta bibliotēkā ir izveidots informatīvais stends bezdarbniekiem, kur tiek izvietota aktuāla NVA informācija. Pagasta iedzīvotāji, tātad arī bezdarbnieki, regulāri tiek informēti par dažādiem mūžizglītības kursiem un semināriem pagastā un rajona Pieaugušo izglītības centrā.

Bet Brocēnu pašvaldības bibliotēkā 2005. gadā noticis pasākums *Vai varam ko mainīt savā dzīvē?*, kas pulcēja lielu skaitu darba meklētāju.

Neatņemama bibliotēkā darba sastāvdaļa ir individuālais darbs ar lasītāju, ko veic visas publiskās bibliotēkas. Gribas ticēt, ka šādā individuālā saskarsmē bezdarbnieks gūst lielu palīdzību savas problēmas risināšanā. Vairākas bibliotēkas savos gada pārskatos norāda, ka sniedz individuālas konsultācijas darba meklētājiem, kā rakstīt CV, motivācijas vēstuli, gatavoties darba intervijai, apmāca strādāt ar datoru, meklēt informāciju internetā. Bibliotēkas kvalitatīvai darba veikšanai konsultējas ar pašvaldības darbiniekiem.

Bibliotēkās tradicionālas ir pieaugušo, tajā skaitā arī bezdarbnieku, apmācības darbam ar informācijas tehnoloģijām. Piemēram, Bauskas Centrālajā bibliotēkā Interneta lasītava Bibliotēku nedēļas ietvaros organizēja praktiskas nodarbības interneta apgūvē. Tās bija bezmaksas apmācības pieaugušajiem *Pirmie soļi internetā*, kas ļāva apmācību dalībniekiem apgūt interneta lietošanas pamatus, tā specifiku, meklējot informāciju datu bāzēs, portālos un dažādās elektroniskās adresēs. Visas publiskās bibliotēkas norāda, ka ikvienam bibliotēkas apmeklētājam ir pieejami datori un internets, kur var atrast informāciju.

Savukārt Kuldīgas Galvenajā bibliotēkā 2005. gadā 22 lietotāji, kuri interesējās par darba piedāvājumiem, apmacīti lietot internetu. Viņiem palīdzēts izveidot e-pastkasti, lietot e-pastu, noformēt CV. Šajā bibliotēkā ir izveidota materiālu mape *Izglītība. Darbs*, kas lieti noder bezdarbniekiem.

Krāslavas rajona bibliotēku pārskatā lasāms: „Tāda lasītāju kategorija kā bezdarbnieki – sarūk, jo neatbilstība vietējā darba tirgus prasībām, psiholoģiskais klimats valstī viņiem licis meklēt citas iespējas citās Eiropas valstīs.” Arī Valmieras rajona pašvaldību publisko bibliotēku pārskatā lasāms par to, ka arvien vairāk lauku cilvēku no 18 – 54 gadiem nāk uz bibliotēku pēc

informācijas kā rīkoties, lai dotos strādāt uz ārzemēm. Tā ir arī citviet, piemēram, Cēsu Centrālajā bibliotēkā bija sarīkota izstāde *Darba iespējas ārzemēs*. Vairākas bibliotēkas norāda, ka samazinās lasītāju skaits un kā iemeslu min „Īrijas faktoru”.

Daudzās Latvijas publiskajās bibliotēkās bibliotekāri veic nopietnu darbu, lai dotu savu ieguldījumu bezdarba problēmas risināšanā. Piemēram, Alūksnes rajona Annas pagasta bibliotēkas vadītāja Ina Balaņuna izstrādāja projektu *Jauniešu apmācības un saturīgas brīvā laika pavadīšanas iespējas Annas pagastā*. Šis projekts tika iesniegts Pasaules Bankas un ANO Attīstības programmas rīkotajā Mazo grantu projektu konkursam un guva atbalstu. Tas devis pagasta jauniešiem iespēju apgūt projektu rakstīšanu un angļu valodu. Savukārt, Preiļu rajona Sutru pagasta bibliotēkā tika organizēts pasākums *Atnāc! Iepazīsti! Padomā!*, lai ieinteresētu sociālā riska ģimenes apmeklēt bibliotēkas.

Mūsdienās katram cilvēkam nepārtraukti sevi jāpilnveido. Tam jāklūst par procesu visa mūža garumā. Cilvēka vajadzību pēc izglītības var rosināt ne tikai dažādi ārējie sociālekonomiskie faktori, bet arī iekšējie motīvi. No tiem var minēt, piemēram, vajadzību pēc pašcieņas un pašnovērtējuma līmeņa paaugstināšanu. Par šīm un līdzīgām tēmām savus iedzīvotājus uz sarunām reizi mēnesī Valkas rajona Bilskas pagasta bibliotēkā aicināja pagasta pieaugušo izglītības organizatore Malda Pabērza.

Piesaistot investīcijas cilvēkresursu attīstībai, Brocēnu novada dome sadarbībā ar visām novada bibliotēkām un Brocēnu kultūras centru ar Sabiedrības integrācijas fonda un valsts finansiālu atbalstu, realizē projektu *Iedod makšķeri, ne zivi!* Projekta galvenais mērķis ir palīdzēt cilvēkiem, kuri pašlaik vēlas dzīvē ko mainīt, celt pašapziņu, papildināt zināšanas, sasparoties, psiholoģiski atbalstot vienam otru tematiskajās tikšanās reizēs, lai realizētu savas ieceres un uzlabotu savas dzīves kvalitāti. Projekts dod iespēju iedzīvotājiem apgūt datora pamatzināšanas, lai vieglāk iesaistītos darba tirgū. Lietotāju apmācība tika organizēta visās Brocēnu novada bibliotēkās.

Vairāku bibliotēku pārskatos tiek minēta sadarbība ar NVA rajona filiāli, tas liek domāt, ka bibliotēka ir ieinteresēta pievērst īpašu uzmanību lasītāju grupai – bezdarbniekiem. Piemēram, Krāslavas rajona bibliotēku pārskatā ir informācija, ka sadarbībā ar NVA tās piedalījas seminārā *Pakalpojumi darba devējiem un nodarbinātības veicināšana*. Tā kā interneta piekļuves punkti atrodas bibliotēkās, NVA kopā ar Latvijas Informācijas un tehnoloģiju asociāciju piedāvāja piesaistīt bibliotekārus kā partnerus bezdarbnieku apmācībā. Krāslavas rajonā kā konsultanti strādās 20 pagastu bibliotekāri. Vēl Krāslavas rajona bibliotekāri piedalījušies seminārā *Mūžizglītības iespējas ES*, kura tēma bija *Darba iespēju veicināšana*. Bibliotekāri šo informāciju var sniegt tālāk bibliotēku lietotājiem.

Secinājumi

Zināšanu un garīguma meklējumu ceļā bibliotēkai ir nenovērtējama loma. Īpaši tas sakāms par pašvaldību publiskajām bibliotēkām pagastos, kur bibliotēka parasti ir vienīgais kultūras un informācijas centrs. Tādēļ jānodrošina bibliotēku pieejamību un bezmaksas pakalpojumus publiskajās bibliotēkās sociāli neaizsargātām grupām, tajā skaitā arī bezdarbniekiem. Bibliotēkām jāveic publicitātes darbs, lai iesaistītu šo grupu bibliotēku pakalpojumu izmantošanā. Publiskajās bibliotēkās jāstrādā pie speciālu pakalpojumu un pasākumu izveides bibliotēkas lietotāju grupām, arī bezdarbnieku grupai.

Tātad publiskajām bibliotēkām, komplektējot krājumu, nevajadzētu aizmirst ietvert informāciju, kas ir nepieciešama cilvēkam, kurš ir palicis bez darba. Vienkāršākie, bet bezdarbniekam tik svarīgi pasākumi būtu: vakanču stendi, kas tiek veidoti sadarbībā ar rajona NVA filiāli, vakanču mapes, kur tiek krāti darba piedāvājumi no laikrakstiem, tematiskās mapes ar informāciju, kas būtu noderīga bezdarbniekam (sociālie jautājumi, juridiska rakstura informācija, informācija par iespēju kļūt par pašnodarbinātu personu u.c.).

Jau šobrīd vairākās Latvijas publiskajās bibliotēkās bibliotekāri veic nopietnu darbu, lai dotu savu ieguldījumu bezdarba problēmas risināšanā. Šī darba svarīgumu pierāda pētījums – bezdarbnieku anketēšanas rezultātu apkopojums.

NOBEIGUMS

Bakalaura darbā aplūkota viena no publiskās bibliotēkas lietotāju grupām – bezdarbnieki, veikta Latvijas publisko bibliotēku pakalpojumu izpēte, kā arī veikts praktiskais pētījums – bezdarbnieku anketēšana un anketēšanas rezultātu analīze.

Pētījuma mērķis bija norādīt publiskajām bibliotēkām, ka bezdarbnieki - cilvēki, kuri ir palikuši bez darba – ir liela mūsu sabiedrības daļa un ir nepieciešams bibliotēkās veikt bezdarbnieku bibliotekāro apkalpošanu.

Bakalaura darba ievadā izvirzītais mērķis - noskaidrot bezdarbnieka intereses un informācijas vajadzības un raksturot bezdarbnieku kā publiskās bibliotēkas lietotāju, tika īstenots un izvirzītie uzdevumi pētījuma gaitā tika izpildīti:

- veikts jēdziena ‘bezdarbnieks’ satura skaidrojums;
- atklāts bezdarbnieka informācijas vajadzību spektrs;
- aplūkoti publisko bibliotēku uzdevumi bibliotekārajā apkalpošanā, pamatojoties uz Latvijas likumdošanu un bibliotekārās apkalpošanas pamatnostādņem Latvijā un starptautiskā līmenī;
- apzināti publisko bibliotēku esošie pakalpojumi bezdarbniekiem;
- veikta aptauja bezdarbnieku vidū;
- veikta anketēšanas rezultātu analīze.

Publisko bibliotēku bibliotekāriem ir nepieciešamas zināšanas par bezdarbnieka personības psiholoģiskajām īpatnībām, bezdarbnieku interesēm un informācijas vajadzībām, nodarbinātības politiku Latvijā, situāciju darba tirgū. Lai noskaidrotu bezdarbnieku vēlmes un vajadzības, tika veikts praktisks pētījums – bezdarbnieku aptauja, anketēšanas datu apkopojums, apskatīts un analizēts respondentu informācijas pieprasījums un viedokļi par informācijas pieejamību bibliotēkās un izdarīti secinājumi.

Lai uzzinātu, izvērtētu un analizētu bezdarbnieku informācijas vajadzības, aptauja tika veikta starp Nodarbinātības valsts aģentūras Rīgas reģionālā filiālē un Rēzeknes filiālē reģistrētiem bezdarbniekiem, kā arī tika anketēti bezdarbnieki Salacgrīvas pilsētā, Limbažu rajona Pāles pagastā, Talsu rajona Pastendē – publisko bibliotēku apmeklētāji. Respondenti tika izvēlēti tā, lai tiktu aptverta visa Latvija.

Veiktais pētījums atklāja, ka no 250 respondentiem lielākā respondentu grupa – 87 bezdarbnieki bibliotēku apmeklē vienu reizi nedēļā, vēl 73 bezdarbnieki - bibliotēkā iegriežas divas reizes mēnesī. Vīrieši bibliotēkā ierodas biežāk nekā sievietes. Šo faktu var skaidrot ar to,

ka vīrietis ir uzņēmies ģimenes apgādnieka lomu un viņam ļoti svarīgi ir pēc iespējas ātrāk atgriezties darba tirgū, tādēļ viņš bibliotēkā meklē darba sludinājumus avīzēs un interneta portālos. Arī sievietes publisko bibliotēku apmeklē samērā bieži, tomēr apmeklējumiem vairāk ir izklaides motīvs.

Analizējot aptaujas anketu datus var konstatēt sakarību – jo augstāka izglītība respondentam, jo retāk viņš apmeklē bibliotēku. Tas ir izskaidrojams ar to, ka bezdarbnieki ar profesionālo izglītību bibliotēku apmeklē citu motīvu vadīti, kā to dara bezdarbnieki ar vispārējo izglītību. Bezdarbnieks ar profesionālo izglītību nāk uz bibliotēku pēc speciālās literatūras. Ja bezdarbniekam ir profesija, kuru mainīt viņš nevēlas, tad laikposmā, kamēr nav darba, ir nepieciešams uzturēt un pilnveidot profesionālās zināšanas.

Bakalaura darba ievadā izvirzītā hipotēze - ja bibliotēkas ņems verā un respektēs bezdarbnieku intereses un vajadzības, tad bezdarbnieki gūs plaša spektra informāciju un apmierinās savas informācijas vajadzības – pētījuma gaitā apstiprinājās. To pierāda pētījuma dati: lielākā daļā, t.i. 87,2% respondentu ir pārliecināti, ka bibliotēka var palīdzēt risināt viņu šābrīža problēmu. Bezdarbnieki publiskajā bibliotēkā jūtas labi – tā uz jautājumu *Kā Jūs jūtaties publiskajā bibliotēkā* atbildējuši 239 respondenti.

Pētījums atklāj, ka 219 bezdarbnieki – 87,6% respondentu – vēlētos, lai bibliotēkā tiktu rīkoti pasākumi bezdarbniekiem: informatīvas lekcijas par darbu ārzemes, sociāliem jautājumiem, tikšanās ar psihologu, apmācības kursi: datormācība, svešvalodas.

39,6% respondentu apgalvo, ka viņi jau šobrīd publiskajā bibliotēkā pilnībā apmierina savas informācijas vajadzības.

Dzīvojot nepārtrauktā stresā, bezdarbniekiem ir nepieciešamība pēc psihologa palīdzības. Ņemot vērā to, ka bezdarbnieki daudz lasa, bibliotēkās varētu ieviest biblioterapijas pakalpojumu, kas arī veiktu psiholoģiskā atbalsta funkciju.

Apkopojot respondentu viedokļus par bibliotēkas nozīmi viņu šābrīža situācijā, var secināt, ka bibliotēka ir sociāla iestāde ar lielu nozīmi vietējai sabiedrībai.

Bakalaura darbā tika izpētīts bezdarbnieks kā publiskās bibliotēkas lietotājs. Veiktais pētījums ļauj labāk izprast bezdarbnieku informācijas vajadzību veidošanās principus. Šo pētījumu nevar uzskatīt par pabeigtu, jo situācija darba tirgū ir mainīga, līdz ar to vienmēr mainīsies bezdarbnieku intereses un informācijas vajadzības. Lai turpinātu šo pētījumu un uzlabotu bezdarbnieku bibliotekāro apkalpošanu, publiskajās bibliotēkās būs nepieciešams veikt atkārtotas anketēšanas. Tās atklās arvien jaunas bezdarbnieku grupas informācijas vajadzības, intereses un problēmas, atbilstošas tābrīža darba tirgus prasībām.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

1. **Apmācība datoru un interneta lietošanā Latvijas bezdarbniekiem** [tiešsaiste]. Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju asociācija, 2005 [skatīts 2006.g. 21.febr.]. Pieejams: <http://www.litta.lv/press-room/y2005/2005-06-09/>
2. **Bibliotēku ekonomika: pakalpojumi, finansēšana un darbības efektivitāte** : atskaite par līguma izpildi. Atbild. par darba izpildi Dr.ekon. R.Karnīte. Rīga : Latvijas ZA Ekonomikas institūts, 2000. 92 lpp.
3. **Bibliotēku likums**. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.167/169, 1998, 9.jūn., 2.-3. lpp. ISSN 1407-0391.
4. **Bikse, V.** Makroekonomikas pamati: teorija, problēmas, politika. Rīga : Latvijas Universitāte, 1998. 314 lpp. ISBN 9984-516-23-7.
5. **Darba devēju nozaru apvienību un lielāko darba devēju aptauja** [tiešsaiste]. Nodarbinātības valsts aģentūra, 2006 [skatīts 2006.g. 21.febr.]. Pieejams: http://www.nva.lv/docs/1_43ec80b101a195.53239184.ppt
6. **Detlefa, B.** Lasītājs kā klients – uz klientu orientēta bibliotēka [tiešsaiste]. [B.v. : b.i., b.g.] [skatīts 2006.g. 20.janv.]. Pieejams: <http://www.goethe.de/ins/lv/prj/wbi/thm/thm3/vor/lv119497.htm>
7. **Egle, I.** Bibliotēku misija tradicionālās un virtuālās informācijas krustcelēs : [ref. starptautiskā konf. "Latviešu grāmata un bibliotēka: 1525-2000"]. No: Starptautiskā konference "Latviešu grāmata un bibliotēka: 1525-2000" : materiālu krājums, 8.11.2000.-11.11.2000., Rīga = International Conference "The Latvian Book and Libraries: 1525-2000 : proceedings. Latvijas Nacionālā bibliotēka, Latvijas Bibliotekāru biedrība. 2. [daļa]. Rīga : Latvijas Nacionālā bibl., 2000, 144.-165.lpp. ISBN 9984-607-36-4.
8. **Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca**. Sast. R. Grēviņa. Rīga : Zinātne, 2000. 702 lpp. ISBN 9984-698-03-3.
9. **Freimane, G.** Bibliotekārā psiholoģija : mācību līdz. Red. Z.Eglīte. Rīga : Latvijas Universitāte, 1998. 75 lpp. ISBN 9984-516-23-7.
10. **Gerkena, V.** Vietējās sabiedrības apkalpošanas koncepcija un tautas bibliotēku attīstības perspektīvas. *Bibliotēka un sabiedrība*, 3.sēj., 84.-105. lpp. ISSN 1407-2157.
11. **Holma, B.** Informacionālie procesi. No: **Holma, B.** Ievads informācijas zinātnē : [lekciju materiāli]. Latvijas Universitāte, 2004. [6.-7.lpp].
12. **Koķe, T.** Pieaugušo izglītības attīstība : raksturīgākās iezīmes. Rīga : Macību apgāds NT, 1999. 102 lpp. ISBN 9984-61-750-5.

13. **Kopenhāgenas deklarācija** [tiešsaiste]. LR Kultūras ministrija, 1999 [skatīts 2006.g. 20.janv.]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/ui/Main.asp?id=10104>
14. **Libermans, G.** Pilnīga nodarbinātība - sapnis vai stratēģisks mērķis? *Latvijas Vēstnesis Plus*, Nr. 8, 2006, 13.janv., 6.lpp. ISSN 1691-2640.
15. **Lisona, B.** Bibliotēkas modernā sabiedrībā [tiešsaiste] : Vācijas pieredze : referāts. [B.v. : b.i., b.g.] [skatīts 2006.g. 20.janv.]. Pieejams: <http://www.goethe.de/ins/lv/prj/wbi/thm/thm1/vtg/lv71095.htm>
16. **LR Centrālā statistikas pārvalde** [tiešsaiste]. [B.v. : b.i., b.g.] [skatīts 2006.g. 10.apr.]. Pieejams: <http://www.csb.lv>
17. **Mūžizglītības memorands** [tiešsaiste] : Eiropas Komisijas darba dokuments. [B.v. : b.i., b.g.] [skatīts 2006.g. 20.janv.]. Pieejams: http://www.tip.edu.lv/faili/Muzizglitibas_memorands.doc
18. **Nacionālais attīstības plāns** [tiešsaiste]. LR Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 2006 [skatīts 2006.g. 20.apr.]. Pieejams: <http://www.nap.lv/>
19. **Nacionālā programma „Informātika”** : [1999.-2005.] : izstrādāta Satiksmes min. Apstiprinātā darba grupā. Akceptēta Ministru kabineta 1999.g. 30.marta sedē. [Rīga] : [b.i.], [1999]. 65 lpp.
20. **Nodarbinātības valsts aģentūra** [tiešsaiste]. [B.v. : b.i., b.g.] [skatīts 2006.g. 20.apr.]. Pieejams: <http://www.nva.lv>
21. **Pamatpētījums par nodarbinātību un darba tirgu Latvijā** [tiešsaiste]. LR Labklājības ministrija, 2004 [skatīts 2006.g. 21.febr.]. Pieejams: [http://www.lm.gov.lv/doc_upl/Darba_Tirg_pet_\(2\).doc](http://www.lm.gov.lv/doc_upl/Darba_Tirg_pet_(2).doc)
22. **The PULMAN Guidelines** [online]. PULMANweb, 2003 [cited 20-01-2006]. Available: <http://www.pulmanweb.org/DGMs/DGMs.htm>
23. **Rasima, I.** Rīgas tautas bibliotēkas lasītājs. *Latvijas Nacionālās bibliotēkas raksti*, 20.sēj., 1998, 56.-60. lpp.
24. **Reģionālā reforma un bibliotēkas** [tiešsaiste] : pētījums. Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības institūts, 2002 [skatīts 2006.g. 19.janv.]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/ui/imagebinary.asp?imageid=979>
25. **Reņģe, V.** Organizāciju psiholoģija. Rīga : Kamene, 2003. 128 lpp. ISBN 9984-636-26-7.
26. **Reņģe, V.** Psiholoģija: personības psiholoģija : lekciju kurss. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000. 125 lpp. ISBN 9984-17-670-3.
27. **Sporāne, B.** Publiskās bibliotēkas misija informācijas sabiedrībā. *Bibliotēka un sabiedrība*, 3.sēj., 56.-73. lpp. ISSN 1407-2157.

28. **Svence, G.** Pieaugušo psiholoģija : personības brieduma perioda attīstības akcenti un profesionālā motivācija. Rīga : RaKa, 2003. 180 lpp. ISBN 9984-15-567-6.
29. **UNESCO publisko bibliotēku manifests, 1994** [tiešsaiste]. [B.v. : b.i., b.g.] [skatīts 2006.g. 20.janv.]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/Main.asp?id=10459>
30. **Vaine, I.** Biblioterapija – grāmatas dziedina dvēseli. *Psiholoģijas Pasaule*, Nr.8, 2004, 54.-58.lpp. ISSN 1691-0435.
31. **Valsts programma „Sabiedrības integrācija Latvijā”** [tiešsaiste]. [B.v. : b.i., 2001] [skatīts 2006.g. 20.janv.]. Pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=4106>
32. **Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma** [tiešsaiste]. [B.v. : b.i., 2001.] [skatīts 2006.g. 20.janv.]. Pieejams: http://www3.acadlib.lv/greydoc/valsts_vienota_biblioteku_informācijas_sistēma/vvbis36.doc
33. **Vispārējie darba rādītāji – bibliotēkas** [tiešsaiste]. LR Kultūras ministrija, 2004 [skatīts 2006.g. 10.apr.]. Pieejams: <http://www.km.gov.lv/UI/Main.asp?id=114>
34. **Плюснин, Ю., Пошевнев, М.** Социальная психология безработного. Новосибирск : ЦСА, 1997. 84 с.
35. **Психология социальной работы** : учеб. пособие для вузов по направлению и специальностям психологии. Под ред. М.А. Гулиной. Москва : Питер, 2002. 350 с. ISBN 5-9472-3339-8.

PIELIKUMI

APTAUJAS ANKETA

Šī anketa sagatavota konkrētai mērķauditorijai – bezdarbniekiem.
1.pielikums

Ludzu atbildēt uz sekojošiem jautājumiem un izteikt savu viedokli.
Aptauja ir anonīma un tās rezultāti tiks publiskoti apkopotā veidā.

1. Vai šobrīd darbu meklējat aktīvi?

- jā
- nē

---

2. Kādas darba meklēšanas iespējas Jūs izmantojat? (Iespējami vairāki atbilžu varianti.)

- NVA piedāvātās vakances
- pārlūkoju laikrakstus
- meklēju internetā
- ceru uz draugu, radu vai paziņu palīdzību
- citas iespējas

---

3. Kā Jūs vērtējat pieejamās vakances?

---

4. Vēlamais algas apmērs (mēnesī).

- līdz Ls200
- Ls200-250
- Ls250-300
- Ls300-350
- Ls350-400
- Ls400-450
- vairāk

Paldies par atsaucību!

APTAUJAS ANKETA

Šī anketa sagatavota konkrētai mērķauditorijai – bezdarbniekiem, lai noskaidrotu viņu viedokli par publisko bibliotēku un tās pakalpojumiem.

Ludzu atbildēt uz sekojošiem jautājumiem un izteikt savu viedokli. Aptauja ir anonīma un tās rezultāti tiks publiskoti apkopotā veidā.

5. Cik bieži Jūs apmeklējat bibliotēku?

- katru dienu
- gandrīz katru dienu
- reizi nedēļā
- divas reizes mēnesī
- ļoti reti

6. Kādēļ nākat uz bibliotēku? (Iespējami vairāki atbilžu varianti.)

- lasīt preses izdevumus
  - izvēlēties daiļliteratūru lasīšanai mājās
  - apskatīt jaunizdotās grāmatas
  - apskatīt darba piedāvājumus presē, internetā
  - strādāt ar datoru
  - macīties
  - satikties ar domubiedriem
  - lietderīgi pavadīt laiku
  - būt sabiedrībā
  - cits variants
-
-

7. Kādas informācijas avotus bibliotēkā izvēlaties? (Iespējami vairāki atbilžu varianti.)

- preses izdevumus
  - speciālo profesionālo literatūru
  - internetu
  - romānus
  - dzeju
  - cits variants
-
-

8. Vai Jūs esat apmierināts ar informāciju, ko iegūstat bibliotēkā?

- jā
- varētu būt labāk
- nē

9. Kā Jūs vērtējat informāciju, ko iegūstat bibliotēkā? (Iespējami vairāki atbilžu varianti.)

- iegūstu noderīgu informāciju
- iegūstu atbildes uz daudziem jautājumiem
- uzzinu jaunumus pasaulē
- iegūstu informāciju par vakancēm
- iegūstu visu informāciju, kas man vajadzīga

10. Kadēļ izvēlaties konkrēta satura literatūru?

---

11. Tā kā šobrīd esat bezdarbnieka statusā, vai Jūsaprāt, bibliotēka var palīdzēt risināt šo problēmu?

- jā
- nē

12. Kā Jūs jūtaties publiskajā bibliotēkā?

- labi
- nejūtos labi

---

13. Kas, Jūsaprāt, ir bibliotēka? (Iespējami vairāki atbilžu varianti.)

- informācijas centrs
- kultūras centrs
- grāmatu krātuve
- mūžizglītības iestāde
- izklaides vieta
- cits variants

---

14. Bibliotēkas nozīme Jūsu dzīvē šobrīd, kad nav darba...

(Iespējami vairāki atbilžu varianti.)

- tā ir vieta, kur vienmēr vari justies gaidīts
  - vieta, kur var atpūsties no ikdienas problēmām
  - bibliotēkā var lietderīgi pavadīt laiku
  - šobrīd vienīgā iespēja izglītoties un pilnveidoties
  - cits variants
-
-

15. Vai Jūs vēlaties, lai bibliotēkā tiktu rīkoti pasākumi bezdarbniekiem? Lūdzu komentēt atbildi.

- jā
  - nē
-
-
-

16. Jūsu priekšlikumi bibliotēkas darba uzlabošanai – kas jādara, lai bezdarbnieks varētu apmierināt savas informacionālās vajadzības?

Zinas par Jums

1. Dzimums

- sievietē
- vīrietis

2. Vecums

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56-62

3. Izglītība

- augstākā
- vidējā profesionālā
- vispārējā vidējā
- vispārējā pamata

Paldies par atsaucību!

**Latvijas pašvaldību un valsts publisko bibliotēku
iesniegto 2005.gada pārskatu saraksts:**

Nr.p.k.	Bibliotēka	Pakalpojumi bezdarbniekiem
1.	Aizkraukles rajona bibliotēku atskaite 2005. gadā	
2.	Alūksnes rajona bibliotēku darba pārskats par 2005. gadu	×
3.	Balvu rajona publisko bibliotēku 2005. gada darba pārskats	
4.	Bauskas rajona bibliotēku darbs. Pārskats 2005. gads	×
5.	Cēsu Centrālās bibliotēkas atskaite par darbu 2005. gadā	×
6.	Cēsu rajons:	
	♦ Amatas novada Līvu bibliotēka	
	♦ Drustu pagasta Drustu bibliotēka	
	♦ Drustu pagasta Gatartas bibliotēka	
	♦ Dzērbenes pagasts	
	♦ Inešu pagasts	
	♦ Jaunpiebalgas pagasts	
	♦ Kaives pagasts	
	♦ Liepas pagasts	
	♦ Līgatnes pagasts	
	♦ Mārsnēnu pagasts	
	♦ Raunas pagasts	
	♦ Raunas pagasta Rozes bibliotēka	
	♦ Skujenes pagasta Sermūkšu bibliotēka	
	♦ Tauresnes pagasts	
	♦ Vaives pagasta Rāmuļu bibliotēka	
	♦ Vecpiebalgas pagasts	
	♦ Veselavas pagasts	
7.	Daugavpils pilsēta: Latgales Centrālā bibliotēkas darba pārskats par 2005. gadu	
8.	Pārskats par Daugavpils rajona bibliotēku darbību 2005.gadā	
9.	2005. gada Jēkabpils galvenajā bibliotēkā	
10.	Pārskats par Jēkabpils rajona bibliotēku darbību 2005.gadā:	
	♦ Ābeļu pagasta bibliotēka	
	♦ Aknīstes pilsētas bibliotēka	
	♦ Asares pagasta bibliotēka	
	♦ Atašienes pagasta bibliotēka	
	♦ Dignāju pagasta bibliotēka	
	♦ Dunavas pagasta bibliotēka	
	♦ Elkšņu pagasta bibliotēka	
	♦ Gārsenes pagasta bibliotēka	
	♦ Jēkabpils pilsētas bibliotēka	
	♦ Kalna pagasta bibliotēka	
	♦ Kalna pagasta Mežzemes bibliotēka	
	♦ Krustpils pagasta bibliotēka	
	♦ Kūku pagasta Kūku bibliotēka	
	♦ Rītes pagasta bibliotēka	
	♦ Rubenes pagasta Rubeņu bibliotēka	
	♦ Rubenes pagasta Slates bibliotēka	

Nr.p.k.	Bibliotēka	Pakalpojumi bezdarbniekiem
	♦ Salas pagasta bibliotēka	
	♦ Sēlpils pagasta 1. bibliotēka	
	♦ Antūžu bibliotēka	
	♦ Tadenavas bibliotēka	
	♦ Viesītes bibliotēka	
	♦ Vīpes pagasta bibliotēka	
	♦ Zasas pagasta Liepu bibliotēka	
11.	Jūrmalas bibliotēku apvienības atskaite par darbu 2005. gadā	
12.	Krāslavas rajona bibliotēku darba pārskats par 2005. gadu	×
13.	Kuldīgas galvenā bibliotēka. Pārskats par darbu 2005. gadā	×
14.	Kuldīgas rajona bibliotēkas. Pārskats par darbu 2005. gadā	
15.	Liepājas rajona bibliotēku informatīvās atskaites 2005:	
	♦ Bunkas pagasta Krotas bibliotēka	
	♦ Cīravas pagasta bibliotēka	
	♦ Dunalkas pagasta bibliotēka	
	♦ Grobiņas pagasta 1. bibliotēka	×
	♦ Grobiņas pagasta 2. bibliotēka	
	♦ Kalvenes pagasta bibliotēka	
	♦ Medzes pagasta bibliotēka	×
	♦ Rucavas pagasta bibliotēka	
	♦ Sakas pagasta Ulmales bibliotēka	
	♦ Sikšņu bibliotēka	
	♦ Vecpils pagasta bibliotēka	
	♦ Vērgales pagasta Ziemupes bibliotēka	
16.	Limbažu rajona galvenās bibliotēkas atskaite. 2005. gads	
17.	Limbažu rajona bibliotēku atskaite par darbu 2005. gadā	
	♦ Viļķenes bibliotēka atskaite par darbu 2005. gadā	×
18.	Ludzas pilsētas galvenā bibliotēka. Pārskats par darbu 2005. gadā	
19.	Pārskats par Madonas rajona bibliotēku darbību. 2005	
20.	Pārskats par Ogres rajona bibliotēku darbu 2005. gadā:	
	♦ Ķeguma pilsētas bibliotēkas atskaite par 2005. gadu	
	♦ Lauberes pagasta bibliotēkas gada atskaite. 2005	
21.	Pārskats par pagastu bibliotēku darbu Preiļu rajonā 2005. gadā	×
22.	Rēzeknes pilsētas Centrālās bibliotēkas darba pārskats. 2005	
23.	Pārskats par bibliotēku darbību Rēzeknes rajonā 2005. gadā	
24.	Rīgas Centrālās bibliotēkas 2005. gada darba pārskats	
25.	Saldus bibliotēkas atskaite par 2005. gadu	
26.	Saldus rajona bibliotēku darbs 2005. gadā	
	♦ Brocēnu pašvaldības bibliotēkas gada pārskats. 2005	×
27.	Talsu galvenā bibliotēka. 2005	
28.	Tukuma rajona Centrālā bibliotēka. Teksta atskaite par rajona bibliotēku darbību 2005. gadu	
29.	Valkas pilsētas bibliotēka. Valkas rajona bibliotēku pārskats par darbu 2005. gadā	×
30.	Pārskats par Valmieras rajona pašvaldību publisko bibliotēku darbu 2005. gadā:	×
	♦ Brenguļu pagasta 1. un 2. bibliotēka	
	♦ Burtnieku pagasts	
	♦ Dikļu pagasta 1. un 2. bibliotēka	

Nr.p.k.	Bibliotēka	Pakalpojumi bezdarbniekiem
	♦ Ipiķu pagasts	
	♦ Kauguru pagasta 1. bibliotēka	
	♦ Kauguru pagasta 2. bibliotēka	
	♦ Matīšu pagasts	
	♦ Mazsalacas pilsēta	
	♦ Rūjienas pilsētas	
	♦ Sēļu pagasts	
	♦ Valmieras pagasts	
	♦ Vecates pagasts	
	♦ Vilpulkas pagasts	
	♦ Zilakalna pagasts	
31.	Ventspils bibliotēkas 2005. gada darba pārskats	
32.	Pārskats par darbu Ventspils rajona pagastu bibliotēkās. 2005	

ANOTĀCIJA

Darbs ir monogrāfisks pētījums, kurā sniegta jēdziena ‘*bezdarbnieks*’ sīka izpēte bezdarba kontekstā; tiek pētītas bezdarbnieku grupas, veikts bezdarbnieka personības psiholoģiskais raksturojums; pētīta personības vajadzību struktūra – līdz ar to bezdarbnieka informācijas vajadzības; kā arī apskatīta šābrīža situācija bezdarbnieku bibliotekārajā apkalpošanā mūsu valstī.

Veikta bezdarbnieku anketēšana, lai uzzinātu viņu viedokli par publisko bibliotēku, tās pakalpojumiem un, lai noskaidrotu bezdarbnieku informācijas vajadzības; darbā sniegts praktiskā pētījuma - bezdarbnieku aptaujas datu apkopojums.

Bakalaura darbs ir aktuāls, jo līdz šim bezdarbnieku, kā publiskās bibliotēkas lietotāju grupas, izpēte Latvijā nav veikta.

Šajā pētījumā gūtās atziņas bibliotekāri varēs izmantot darbā ar publiskās bibliotēkas lietotāju grupu – bezdarbniekiem.

ANNOTATION

This work is a monographic research, in which given concept *unemployed 'person'* a research in an unemployment context; the unemployed persons groups, the unemployed person psychological description is executed; the structure of necessities is explored – till with it unemployed person information necessities; an also this situation is examined in the library service of unemployed persons in our state.

The questionnaire of unemployed persons is executed, that finds out their point of view for the public library and its favors, an also unemployed person information necessities

Bachelor work is actual, because unemployed persons, as groups of users of the public library, research in Latvia is not executed.

The conclusions this at research can utilize a librarian at work with the group of users of a public library – unemployed persons.

GALVOJUMS

Ar šo es, Sandra Susēja, galvoju, ka bakalaura darbs „*Bezdarbnieks kā publiskās bibliotēkas lietotājs*” izpildīts patstāvīgi. Izmantotie informācijas avoti uzrādīti tekstā un izmantoto informācijas avotu sarakstā. Šis darbs nav iesniegts nevienai eksaminācijas komisijai un nav publicēts.
